

IV. évfolyam. 1931. 1. szám.

(Pinxit : Dr. Julius de Madarász.)

K Ó C S A G

Laptulajdonos főszerkesztő: Dr. szalóki Navratil Dezső
Társszerkesztő: Dr. Greschik Jenő

**A „KÓCSAG“ szerkesztősége és kiadóhivatala:
Budapest I, Budakeszi-út 63.**

Laptulajdonos főszerkesztő: *dr. Szalóki Navratil Dezső* egyet. magántanár. Társszerkesztő: *dr. Greschik Jenő*, Budapest 80, Magyar Nemzeti Múzeum Állattára. Előfizetési ára: Magyarországon évi 5 pengő, külföldön évi 6 pengő.

Owner and chief-editor: *Dr. Desiderius Navratil de Szalók*, lecturer at the University. Budapest I, Budakeszi-út 63. Co-editor: *Dr. Eugene Greschik*, Budapest 80, Hungarian National Museum. Subscription 6 P yearly. Subscriptions accepted at the office: Budapest I, Budakeszi-út 63.

Inhaber und Hauptredakteur: Privatdozent *Dr. Desider Navratil von Szalók*, Budapest I, Budakeszi-út 63. Mitredakteur *Dr. Eugen Greschik*, Budapest 80, Ungarisches National Museum. Bezugspreis P 6— jährlich. Zu beziehen durch den Verlag: Budapest I, Budakeszi-út 63.

Possessore del giornale e redattore principale: libero docente d'Università *Dottore Desiderio Navratil di Szalók*, Budapest I, Budakeszi-út 63. Redattore associato: *Dottore Eugenio Greschik*, Budapest 80, Museo Nazionale Ungherese. Abbonamento annuale P 6—. Ordinamento all'amministrazione: Budapest I, Budakeszi-út 63.

Propriétaire et rédacteur en chef: *le docteur Didier Navratil de Szalók*, professeur agrégé, Budapest I, Budakeszi-út 63. Rédacteur associé: *le docteur Eugène Greschik*, Budapest 80, Musée Nat. Hongrois. Abonnement P. 6—. pour un an. Souscription par l'administration: Budapest I, Budakeszi-út 63.

K Ó C S A G

MADÁRTANI ÉS MADÁRVÉDELMI ÉVNEGYEDES KÉPES FOLYÓIRAT
A MAGYAR ORNITHOLOGUSOK SZÖVETSÉGÉNEK HIVATALOS KÖZLÖNYE

*Quarterly Periodical for the Study and Protection of Birds.
Official Organ of the Assoc. of the Hungarian Ornithologists.*

*Vierteljährliche Zeitschrift für Vogelkunde und Vogelschutz.
Organ des Bundes der Ungarischen Ornithologen.*

*Rivista trimestrale per lo studio e la protezione degli uccelli.
Organo Uffic. della Associazione degli Ornit. Ungheresi.*

*Bulletin trimestriel pour l'Étude et la Protection des Oiseaux.
Periodique officielle de la Ligue des Ornith. Hongrois.*

MEGEMLEKEZÉS PETÉNYI SALAMON JÁNOSRÓL

Írta: CSIKI ERNŐ.

A Magyar Ornithologusok Szövetsége tervbe vette mindazok emlékének megörökítését, akik a magyar madártan megalapításában és továbbfejlesztésében elévülhetetlen érdemeket szereztek. Így megjelölte Herman Ottó lillafüredi nyaralóját, a »Peleház«-at és Chernel István kőszegi lakóházát emléktáblával, a Magyar Nemzeti Múzeum kertjében pedig felállította Herman Ottó emlékművét. Ezeket követte Petényi Salamon János emléktáblájának elhelyezése egykori működési helyén a cinkotai ev. lelkészházon.

Herman Ottó és Chernel István még a mi időnkben éltek és működtek s így mindnyájunk előtt még ismeretes, hogy kik voltak és a magyar madártanért mit tettek, de Petényi-~~st~~ illetőleg régibb időkbe kell visszapillantnunk, hiszen már 75 éve alussza örök álmát a kerepesi temetőben és éppen 100 esztendője annak, hogy első madártani tanulmánya megjelent.

Petényi Salamon János 1799 június 30-án született Ábel-Lehotán, a későbbi Ábelfalván, Nógrád vm. gácsi járásában, jelenleg elcsatolt területen, mint az ottani ev. lelkésznek Petényi Gábor-nak fia. Atyja kiváló orientalista és exegetikus volt, a kis fiú tehát, ha szegény kis községben is, de szellemileg kimagasló környezetben nőtt fel. Első oktatóját atyjától nyerte és már kis korától fogva kedveli, neveli és védi az állatokat, főleg a madarakat. Ezek a tulajdonságok fejlődnek benne, hogy végeredményben ornithologus lesz és állatvédő, az első magyar állatvédelmi közlemény írója. Elemi oktatását eleinte Losoncon, majd Besztercebányán nyerte, innen 1814-ben Selmecebányára kerül a gimnáziumba és onnan Pozsonyba, hogy az úgynevezett filozófiai kurzust végezze. Már 19 éves korában szülőfaluja meghívja, hogy 40 évi szolgálat után nyugalomba vonuló aggastyán atyja helyét foglalja el, de Petényi elhárítja a meghívást, mert tovább akar tanulni és Bécsbe is megy, ahol a theológiát végzi el.

De térjünk vissza a gyermekkorára. Amikor mint elemi iskolai tanuló Besztercebányára utazik, tanítójának ajándékkul visz egy teljesen megszelídített és mindent (húskéteket is) evő mezei nyulat. Itt és később Selmecebányán is, ha az iskolában még alig tanul valami természetrajzot, úgy ő és tanuló társai amint az itten hagyomány volt, mind hódolnak valami gyűjtési szenvedélynek. Csigát, lepkét, bogarat, madártojást és ásványt gyűjtenek a fiúk. A besztercebányai diákok leginkább madártojást gyűjtöttek és a kis Petényi is ennek a szenvedélynek lesz rabja, azonban nem törekszik arra, amint volt tanuló társai és barátai s későbbi életrajzírói, a két Kubinyi, írják, hogy minél több tojást halmozzon, hanem a sokfélere törekszik. Igyekszik a vidék minden madárfajtáját megismerni és tojását meggyűjteni, feljegyzni továbbá a madarak népies neveit. Selmecebányára már tekintélyes tojásgyűjteménnyel kerül 1814-ben és itt is folytatja kirándulásait, megismerkedik az összes madárfogókkal, akiktől kedvencei tulajdonságairól kérdezősködik. Élő madarak tartásától azonban idegenkedik, csak az elhagyott fészkek árva fiókáit neveli fel, hogy azután megadja szabadságukat. A selmecebányai kincstári erdőkből a felügyelőszemélyzet sokszor kiutasítja, a 15 éves fiú azonban így is segít magán, elvállalja a főerdész gyermekeinek tanítását ingyen, csak hogy az erdőben való gyűjtésre és megfigyelésre engedélyt kapjon. Minden szabad percét az erdőben tölti és figyeli a madarak tevéseit. Így a tojások ismeretéhez minden oktatás és irodalmi segédeszköz nélkül hozzáfűzi a madarak, életmódjuk és viselkedésük ismeretét. Selmecebányán próbálkozott meg először a madarak preparálásával is. Amint tanuló társai feljegyezték, lefejtette a madarak bőrét a testről, kifeszítette és megszáritotta azt, úgy mint a lepkéket. Csak 1–2 évvel később vásárol megtakarított filléreiből néhány kitömött madarat, ezeket szétszedi, hogy a preparálás mikéntjét ellesse. Ki is tőm azután néhány madarat, a tőmés sikerül, azonban méreg híján nem mérgezi meg azokat úgy, hogy azok a lehotai lelkészlakban hamar a molyok és szalonabogarak martalékává lesznek. Pozsonyban a két botanikus Martini, majd Heuffel-hez csatlakozik, de legkevésbé sem hanyagolja el a madarakat.

Bécsi tanulóévei alatt első útja a természetrajzi múzeumba vezet, melynek gyűjteményei teljesen lenyűgözik. Keresi az alkalmat, hogy a múzeum szakembereivel megismerkedhessék, így megismeri a két Natterer-t, Heckel-t, Neumeyer-t, Kollar-t és Schlegel-t, velük Bécs környékén sok kiránduláson vesz részt és mindent elkövet, hogy természetrajzi ismereteit gyarapítsa. Itt tanulta meg a preparálást is, amelyet később nagyon tökéletesített. Ez 1824-ig tartott, amikor már az öreg Brehm-mel is összekötöttesben volt és ennek korszakalkotó madárkönyvét követte kutatásaiban. Ugyanekkor meghívták tanárnak Besztercebányára, Losoncra

és Modorra, lelkésznek pedig Nagyszombatba, de kitér a meghívásoknak és egy nagyobb utazásra készült a Nagy-Álföldön keresztül Pancsováig, mely számos és érdekes megfigyelésre adott alkalmat. Késő télig húzódozott utazása, amikor Budapestre érkezett, pénzt kölcsönzött, hogy visszatérhessen Bécsbe és természetrajzi tanulmányait folytathassa. A következő évet Bécsben és Pozsonyban tölti és támogatást keres egy újabb tanulmányúthoz, de süket fülekre talál. Meghívják lelkésznek Losoncra, de nem megy oda, hiszen minden törekvése az volt, hogy állattani tanulmányait folytathassa.

Helyzete úgy hozta, hogy ekkor elfogadta egykori iskolatársa Kubinyi Ágoston meghívását Vidéfalvára (Nógrád vm.), ahol madárgyűjteményt létesítettek, mely hamarosan a vidék minden madárfaját felölelte. Közben egy másik iskolatársa Földváry Miklós keresztülvitte, hogy Cinkota község hívja meg és válassza meg az alig 26 éves Petényit lelkésszé. Petényi elfogadta a meghívást, mert így Budapest közelébe juthatott és kilátása volt, hogy a fejlődő Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményeit és könyvtárát használhassa.

Cinkota környéke akkoriban egy fátlan homokpuszta, tehát madártani kutatásokra teljesen alkalmatlan volt, Petényi azért megtett, amit lehetett. Közben nagy propagandát kezd mindenfelé, ahol csak megfordul és többeket rávesz madárgyűjtemények létesítésére, mert csak így véli az ország madárfaunájának megismerését, ha az ország különböző részeiben összegyűjtik a vidék madarait. Így megnyeri báró Podmaniczky Jánost, később Földváry Miklóst, akinek először maga tömi szorgalmasan a madarakat, később pedig külön preparátort szerez neki fejlődő gyűjteményéhez, ugyanígy megnyeri Rokosz Istvánt, Rainer Györgyöt, Grineus Nepomuk Jánost, Gasparecz Jánost és Aebly Adolfot.

Akármilyen jó volt a cinkotai lelkészség, amely nyugodt életet biztosított neki, hajlama másfelé vonzotta, teljesen a tudománynak akart élni, azért 1833-ban lemondott lelkészi állásáról. 1833 május 19-én búcsúzott egyházközségétől, kifejtve az okokat, amelyek a hazai természettudomány szolgálatába lépését indokolják. Életrajzírói megemlítik, hogy cinkotai hívői közt megütközést okozott lelképásztoruk preparáló működése, hogy madarakat, sőt kutyát is nyúz és ugyanazzal a kézzel szolgálja az »Úr vacsoráját« és így hívői nem járultak az »Úr asztalához« és Petényi ebből a fonák helyzetből vonta le a konzekvenciát és mondott le lelkészi állásáról. Néhány évvel ezelőtt Schenk Jakab igyekezett ezt a tényt megcáfolni, amikor Petényinek eredetileg tót nyelven megjelent búcsúbeszédét magyar fordításban kiadta, kimutatván, hogy ez a búcsúbeszéd csak a lelkész és hívői közti legmegértőbb viszonyról tanuskodik. Ismervén a falusi nép gondolkodásmódját, úgy vélem, hogy a kutyahistóriának, még ha az csak a földi kutya is volt, melynek tanulmányozásával Petényi foglalkozott, valószínűleg volt valami szerepe, ha azt búcsúbeszédében teljesen el is hallgatja.

Petényi eltávozván Cinkotáról, először mint magánember élt Budapesten megtakarított pénzéből, beutazza Nógrád- és Hont megyéket és itt folytatja megfigyeléseit. Rövidesen azonban Petényi élete is fordulóponthoz érkezik, a Nemzeti Múzeum természetrajzi és technikai gyűjteményének őre, Jány Pál meghal és valószínűleg báró Podmaniczky János és Földváry Miklós ajánlatára őt nevezik ki 1834 november 16-án segédőrré. Állását december 4-én el is foglalja és 1855. évi október 5-én bekövetkezett haláláig be is tölti. 1850 február 1-én megkapja a tiszteletbeli őri címet. A múzeumhoz kineveztetvén, az akkoriban harmincéves multra visszatekintő múzeum, alig ugyanannyi madárpéldányt számláló gyűjteményt tud csak felmutatni és így saját 365 példányból álló gyűjteményének odaajándékozásával megalapítójává is lesz a mai gazdag madárgyűjteménynek. Múzeumi szolgálatának

első 10 esztendejében azután sorra a múzeumba kerülnek azok a gyűjtemények is, amelyek kezdeményezése, amint láttuk, szintén az ő buzgalkodását dicsérik. Így a múzeumnak ajándékozta Földváry Miklós, Rokosz István, Rainer György, Grineus Nep. János, Gasparecz János és Aebly Adolf a gyűjteményét. 20 évi múzeumi szolgálata alatt számos utazást tesz, nagy propagandát fejt ki a múzeum érdekében, nagyban gyarapítja a gyűjteményeket, de közben saját maga részére is új gyűjteményt állít fel, melyet halála után a budai helytartóság szintén megvásárol a múzeum számára.

Petényi Salamon János múzeumi működése az első években, az 1848-i szabadságharcig a legszebb mederben folyt, sokat fáradozott és szép eredményeket ért el, de azután teljesen megbénult a működése. Utazásai megszűntek a viszonyokból kifolyólag, a szabadságharc utáni Bach-korszakban az elnyomatás mindent megakadályozott, puskával járni pedig kizárt dolog volt. És amikor később talán külföldi és bécsi múzeumi ismerősei révén, mozgási engedélyhez jutott, itthon került gyanuba. Közben gyomorbaja súlyosbodott, amely azután legszebb férfikorában hamarosan elvitte.

Amint láttuk Petényi a madarak életét, a szabad természetben való ténykedésüket figyelte, jegyezte; összehordta az anyagot, amely az egyes madarak teljes természetrajzi ismeretét építette fel. Az egyes madárfajokról készített feljegyzései kimerítően foglalkoznak azok minden tulajdonságával. A kék vércséről szóló feljegyzései eléggé tájékoztatnak arról, hogy mi mindenre figyelt, ha sorjába vesszük az egyes fejezetek címét; ezek a következők: faji jegyek, öreg és fiatal hímek és tojók leírása, a pelyhes kor, átmenet a pelyhes korból az első tollzatba, elterjedése, lakó- és tartózkodási helyei Magyarországon, életmód, táplálék, röpkedés, hangja, hívása, fészkelés, viselkedés a fészkelőhelyeken és költés közben, a tojások leírása, a fióka életmódja, viselkedése és eledele, a költőzködés ideje, érkezés, tartózkodás, távozás, — vagyis olyan tökéletes képet adott madarainkról, amilyennel még most közel 100 év múlva is alig rendelkezünk. Épp így járt el különben a többi gerincesekkel, az emlősökkel, hüllőkkel kételtűekkel és halakkal is. A szabadságharc és az utána következő szomorú időszak, valamint korai halála megakadályozták abban, hogy nagy munkáját jegyzeteiből megírja és sajtó alá rendezze. Az egészről csak a kék vércsére és a rózsaseregélyre vonatkozó részt állította teljesen össze és sajtóra készen le is másolta. Halála után jegyzetei a Tudományos Akadémia birtokába kerültek, melynek tagja volt. Az Akadémia a jegyzeteket azután összeállítás és sajtó alá rendezés végett többeknek kiadta és ezeknek kezén tűntek azok aztán nagyrészt el. Herman Ottó először csak a kék vércsére vonatkozó részt, mely először került elő Petényi egyik rokona révén, adhatta ki életrajzában, később pedig szorgos kutatás után még egy csomó jegyzetet és töredéket talált meg egy antikvárius papiroshulladéka között. Utóbbiak azután éppen félszáz évvel Petényi halála után Csörgéy Titusz összeállításában 1904-ben láthattak napvilágot.¹ Ezek a töredékek mutatják, hogy milyen nagy kár érte a magyar madártani irodalmat azzal, hogy Petényi felette értékes feljegyzései elkallódtak.

Életében megjelent tíz madártani tárgyú tanulmánya és a később kiadásra került töredékek igazolják azt, hogy Petényi Salamon János volt a magyar tudományos madártan megalapítója.

¹ Madártani töredékek Petényi Salamon János irataiból. Feldolgozta Csörgéy Titus. Bevezette Herman Ottó. Budapest, 1904.

DEM ANDENKEN
JOHANN S. PETÉNYI'S.

Von E. CSIKI.

DER »Bund der Ungarischen Ornithologen« enthüllte am 15. Januar d. J. die Gedenktafel des Begründers der ungarischen wissenschaftlichen Ornithologie J. S. Petényi, am alten evang. Seelsorgerhause in Cinkota bei Budapest, wo Petényi seinerzeit seine Laufbahn als Seelsorger begonnen hatte.

Petényi wurde am 30. Juni 1799 zu Abel-Lehota im Komitat Nógrád geboren, wo sein Vater ebenfalls als ev. Geistlicher ansässig war. Die Schulen besuchte er in Losonc, Besztercebánya und Selmecebánya, ging alsdann nach Pozsony um Philosophie zu studieren. Seine theologische Ausbildung erhielt er in Wien. Schon der kleine Mittelschüler Petényi hegte grosses Interesse für die Vogelwelt, seine ganze freie Zeit verbringt er in der freien Natur um die Lebensgewohnheiten seiner Lieblinge zu erspähen und legt schon damals eine Eiersammlung an, welche die Eier sämtlicher Vogelarten der Gegend aufweist. In Wien wird er mit Natterer, Heckel, Neumeyer, Kollar und Schlegel bekannt und bald tritt er mit Vater Brehm, Naumann und anderen in Verbindug.

Nach Beendigung seiner theologischen Studien wurde er zum Seelsorger der Gemeinde Cinkota berufen, wo er 7 Jahre, bis 1833 wirkte, dann abdankte um ganz seinen naturwissenschaftlichen Forschungen obliegen zu können. Dies dauerte zwar nicht lange, ein Jahr später wurde er schon als Kustosadjunkt am Ungarischen National-Museum angestellt. Hier entwickelte er eine grosse Tätigkeit und begründete die heute schon so ansehnliche und gut bekannte Ornithologische Sammlung. Im Museum arbeitete er 20 Jahre hindurch, bis er im zeitlichen Mannesalter im Jahre 1855 einem Magenleiden erlag.

Petényi reiste alljährlich um seine Beobachtungen zu vervollständigen, sammelte dabei fleissig und notierte seine Beobachtungen, welche zur vollständigsten Kenntnis unserer Vogelarten führten. Nach seinem Tode gingen seine Aufzeichnungen grösstenteils verloren, Otto Herman's Verdienst war einen Teil zu retten, welcher in der Zusammenstellung von Titus Csörgey¹ aber erst 50 Jahre nach seinem Tode erscheinen konnte.

¹ Ornithologische Fragmente aus den Handschriften von J. S. v. Petényi. Deutsch bearbeitet von Titus Csörgey. Mit einer Einleitung von O. Herman. Gera-Untermhaus 1905.

TWO SPRING MONTHS IN ALGERIA

By MAJOR W. MAITLAND CONGREVE M. C.

LANDED at Algiers on March 4th 1930 and did not depart until the following May 11th, so that generally speaking, I was in Algeria for the cream of the birds' nesting season. In such a vast country, comprising semi-tropical seaboard, high cultivated plateaux, afforested and often snow-covered mountains and stark staring sandy desert relieved at rare intervals by saline impregnated sheets of water and date palm oases, one naturally expects to find a varied and localised bird fauna. Find it one does but naturally in the course of two months of any one season, one can only get a fair and somewhat superficial knowledge of the various regions which really justify serious study for several seasons and the expenditure of much time, money and energy.

Algeria is now a reasonably accessible country for the tourist, for besides

railways, there are numbers of reasonably good roads, even in the Sahara Desert, over which one can travel by motor car in reasonable comfort and find nightly food and accomodation at various hotels which are dotted about on the main tourist routes. These hotels are by no means cheap, but as the winter and spring tourist season is only a short one, one cannot expect otherwise than high charges and in the case of desert hotels, all food has to be imported from fertile northern regions.

One word of advice to anyone contemplating an ornithological trip to Algeria: work out your route beforehand as regards the localities to be visited for the particular birds that interest you, arrange your dates as well as you can and then endeavour to secure *guaranteed* hotel accommodation. I mention this because in a normal tourist season great motor coach parties of tourists descend suddenly upon this, that and the other hotel and the »hoteliers« are bound to find accomodation by reason of contracts made well in advance by French travel agencies. This means that the casual ornithologist may suddenly be informed that he has to vacate his room and it is by no means always easy to find one elsewhere at a moment's notice! I may say at once that my party, for there were three of us, never had any lack of accomodation troubles for the two reasons that we had engaged rooms well in advance and the thourist season of 1930 was a failure owing to the American financial crisis.

It was on March 5th that I joined Rear-Admiral Lynes and Lieut-Colonel R. F. Meiklejohn at the famous old, Roman founded, city of Constantine. Famous, among other things, for the stupendous gorge on the sides of which the city lies and over which several bridges poise themselves at giddy heights and on which one can stand and watch innumerable birds flying to and from their nests in the great rock walls below one. I need hardly say I was now in good company. Admiral Lynes with his world-wide reputation as a pioneer field ornithologist and Colonel Meiklejohn, well known in Britain as a field ornithologist who has done interesting work in Esthonia and elsewhere in Europe. They had already made a discovery new to science, namely the finding of nests, eggs and young of *Loxia curvirostra poliogyna* in an aleppo-pine forest. Nidification was found to be typical of the Crossbill family and it is curious that no French ornithologist has ever made the discovery, since the localities where the bird resides are well enough known to those who have made a study of North African birds.

It was as yet early for birds nesting at Constantine and it was extremely cold and unspringlike, so we at once decided to move south to warmer climes, cutting out of our programme the possibilities of nests of *Aquila chrysaëtus homeyeri*, *Hieraëtus fasciatus* and *Gyps fulvus* all of which we had notes of as resident within 30 miles of Constantine.

As regards migrant birds, we saw numbers of Martins (*Delichon urbica meridionalis*) busy round a great mass of old nests plastered on the much ornamented face of a modern French building; while on the outskirts of the town a few white Storks (*C. ciconia*) were already busy at their nests. We heard an interesting story about this species, to the effect that it had much decreased from having picked up poison used to combat locust plagues. A sad pity if this is the case and Europe cannot well afford to lose many of such useful birds.

In the great gorge were to be seen numbers of Jackdaws (*Corvus monedula cirtensis*) busy building their nests, also numbers of more or less hybrid Rock Doves (*Columba livia*) and a few Kestrels (*Falco tinnunculus* or perhaps a few *F. naumanni* may have arrived).

On March 6th, we left for Biskra, the well known tourist resort of the northern Sahara. The journey there by train took about seven hours and was distinctly interesting until sunset speedily extinguished the wonderful colouring of young corn covered plain, brightly coloured spring flowers, rugged mountains and isolated peaks clear cut against an azure sky. Birds were not very easily recognisable from the terribly shaky train. Algerian railways are the worst laid of any I have been on in the many parts of the world I have visited. One had glimpses of various Alaudidae, a few Accipitres and on the poplar and pollarded willow trees round the occasional French settlements, numbers of White Storks (*C. ciconia*) were already busy repairing their enormous nests.

We only stayed two nights at Biskra, our object in calling there being to make arrangements for a visit at a later date. One small expedition was made to a rush and scrub covered area of the Oued Biskra valley. Here Fantailed Warblers (*Cisticola*) were not uncommon and their typical undulating flight and »zip zip« call at once notifying their presence.

The start of one *cisticola* nest was found by the Admiral who happened to catch a glimpse of the white fluff carried by a passing bird which he watched into some coarse grass and reed to the bare commencement of what would eventually become a beautiful soda-water bottle shaped nest, barely to be distinguished from a spiders home! It was surely meet and right that the Admiral should have made the discovery for he is now known to the ornithological world as its foremost *cisticola* expert!

It would make this article too long if I detailed all the various species of birds we saw this day, so I propose to limit myself mainly to breeding notes.

On March 8th we left for Touggourt, the terminus of this particular north and south desert railway. This latter now landed us by 2:30 p. m. no less than 250 Kms. into the great Sahara desert at again another tourist resort furnished with some hotels. I would describe Touggourt as a typical insanitary Arab town as regards evil smells plus the normal date palm plantations irrigated by saline water pumped from underground into innumerable irrigation ditches. There are all the normal desert sights and discomforts of Arabs, camels, date palms, sunsets, heat and sandstorms etc, but ornithologically speaking, I can't recommend the place. Certainly there are a few bird species that one cannot expect to find further north at say, Biskra. For example we *heard* of the Desert Sparrow (*Passer simplex saharae*) but we gave it up as it meant a long and expensive motor car journey. There is a local crested Lark (*Galerida*) and a doubtful race of House Sparrow (*Passer*) but there were only two species that were as yet nesting and over which we spent most of our time. These were the Desert Grey Shrike (*Lanius excubitor elegans*) and the Bifasciated Lark (*Alaemon alaudipes*). The former, to our consternation, were found in most cases to already have young. I even chased a strong flying fledgling round a bush in one of the public gardens! Nests seen were in the majority of cases extremely inconspicuously placed in the main crowns of medium sized date palms. One that was high up was *against* the trunk of a palm and was extremely inconspicuous as it was outwardly made of palm fibre and consequently blended wonderfully with the growing fibre around it. The Bifasciated Lark (*Alaemon alaudipes*) is a delightful bird. It has an absurdly long bill and long legs and it is hard to realise it is not a *Limicolae* in its general appearance and method of running about on the sand among desert bushes. Its upward flight and volplane descent as it sings its delightful, distance carrying song must be seen and heard as I have no words to describe

them. Locating these birds is by no means easy as they have a ventriloquial note which seems to carry an immense distance. However our experience of the species is that once »the territory« of a pair is discovered, the extremely conspicuous nest, planted right on the top of the normal fleshy leaved desert bushes and fully open to the sky, is by no means difficult to find.

On this visit to Touggourt, we were too early and only found one partly built nest by watching a pair one early morning just after sunrise, however more were found here at a later date by my companions.

Passage migrants, I do not propose to say much about or attempt to detail. We saw scores of many many species, resting on the northward journey to Europe and there were few known to my readers that we did *not* see during our stay in Algeria.

On March 13th, we returned to Biskra and at once commenced serious work on foot in the vicinity or by means of a hired motorcar for localities we had notes of and which could be reached by road within 25 miles. A question often asked one by those who know a little of the Algerian Sahara and a great deal less about birds is »What sort of birds did you find there, I never saw any?« The answer to the query is that one finds birds in paths in certain categories of desert country and it takes time to get the necessary experience of where and how to look for them. Birds are inconspicuous and there is little life and joy in them as we know them in Europe. Rarely does one see them in the air and perhaps more rarely does one hear them call or sing, but birds there are and plenty, given the suitable ground.

Near Biskra itself, acres of stony ground was the home of the Algerian desert lark (*Ammomanes deserti algeriensis*), quite common and rather inconspicuous. Their nests, normally shielded by some stone lying at an angle of forty-five degrees and nearly always a not inconspicuous collection of little stones and flakes of dry earth arranged as a breastwork across the open approach to the nest. The nest, a soft white pad of vegetable down and the normal clutch of 3-4 eggs.

On the steep sides of dried up watercourses and the high mud banks of the Oued Biskra, the most typical bird was probably the beautiful Tristram's Chat (*Oenanthe lugens halophila*). Given the necessary small hole it was by no means difficult to spot the collection of small stones which always partially blocked the mouth of the hole leading to the nest, which latter might be anything from an inch or two to, say, two feet into the bank. Occasionally one came across a pair which appeared to lack all intelligence. This was when the entrance to the hole sloped down to the outside at a steep angle. Here the stones laboriously carried and placed in position would straightaway fall to the ground level beneath and soon became absurdly conspicuous and quite useless as a protectory barrier against snakes and other reptiles. I assume that these stone barriers are entirely a protection against reptiles.

The eggs are of a milky blue colour with faintly red speckled ends and normally number 3-4.

Another species of Wheatear which becomes common in the mountainous and rocky country on the northern outskirts of the desert proper is the shy but somewhat conspicuous Black Wheatear (*Oenanthe leucura syenitica*). I have already mentioned stone breastworks in the case of two species but here the barrier becomes really ridiculous. Literally cataracts of stones point out the nesting holes of the species, of course absurdly conspicuous in most cases but naturally every hole

a Black Wheatear has ever occupied in the course of ages, has its stone barrier and one finds many more old nests than new ones so one has many disappointments. The normal clutch is 3—5 and the majority of eggs are probably much incubated and hatched before March is out.

Of Crested Larks (*Galerida*) there are two species and various races of each of these species throughout Algeria. As the two species are practically indistinguishable in the field, the careful oologist is only justified in collecting their eggs after he has obtained one of the birds from any nest found; an unpleasant necessity, only tempered by the fact that *Galerida* is common enough and eggs completely valueless without this one and only method of unimpeachable verification.

Undoubtedly the rarest and most interesting species of bird one met with near Biskra was that somewhat remarkable desert lark, *Rhamphocorys clotbeyi*. We came across one pair on a certain stony plain ringed by hills and were thrilled by the prospect of finding their nest and learning something of their habits. Alas! although seen on several occasions in more or less the same place, they never appeared to be doing anything but feed and invariably made off in a northerly direction until lost to sight and we never got nearer to finding a nest, perhaps the greatest prize attainable by any ornithologist in the Algerian Sahara, than seeing this one pair.

It was on March 18th, that we explored a range of hills not many miles to the north of Biskra and here we had the good fortune to flush an African Buzzard (*Buteo ferox cirtensis*) from its nest, containing the large clutch of 4, moderately incubated, eggs. Subsequently two more nests were found, containing the more normal clutch of three eggs each. Beyond being redder in colouration the birds present no marked feature in the field, as compared with *B. buteo* of Europe.

It was on March 19th that we took our first Moorish Raven's (*Corvus corax tingitanus*) nest. Nothing abnormal about it as compared with cliff nesting Ravens in Europe and the nest contained six fresh eggs. On March 20th, I was lucky to take another, containing the large clutch of seven fresh eggs and subsequently, about a month later, saw other nests in the high mountains of Northern Algeria, where breeding takes place considerably later than in the Northern Sahara.

Various expeditions were made by motor car to sandy desert to the south of Biskra and having discovered a large area of ridge and furrow desert covered with desert scrub and occasional *Zizyphus* bushes, we found much to interest us. The Houbara Bustard (*Chlamydotis undulata*) was seen occasionally and one of my companions was brought in two sets, each of two eggs, by an Arab but we never saw a nest in situ. Coursers (*Cursorius gallicus*) were common on the stony patches of desert which were frequent among the sandy wastes, but here again we were never lucky enough to come across their eggs. A good and unexpected find was the three eggs of a very tame, presumed Senegal Sandgrouse (*Pterocles senegallus*); just a scrape among stones but my efforts to obtain the bird from the nest were unfortunately unavailing thanks to having only my small 7 mm. collecting gun with me that day. Far too small for such a large bird, even though it approached within 20 metres of me.

Two other species of Sandgrouse (*P. orientalis* et *P. alchata caudacutus*) were frequently seen and I was sure that the nest I found could not be ascribed to either of them but I was not so sure of a fourth species (*P. coronatus*) whose eggs, I understand, have not as yet been taken in North Africa by any competent ornithologist.

Wheatears (*Oenanthe*) were a great feature of this particular patch of desert

and these nested mainly in the holes of some species of desert rodent that is very common. We had bad luck with *Oenanthe moesta* as the only two nests found contained well-grown young, while up to mid April, we appeared to be too early for *O. deserti homochroa*. Several building nests were found in recesses on the side of sandy hillocks or beneath roadside clods of earth, but by the time we left the neighbourhood, on April 13th, only one nest as yet contained two fresh eggs.

That absurd little bird, the Desert Scrub Warbler (*Scotocerca inquieta sahari*) was found to be common. I advisedly describe it absurd, as it is hard to imagine anything more comical than these little brown mites as they hop and dodge among the desert bushes. We found quite a number of their globular Troglodytes type nests in the low bushes, but none we found ever contained more than 5 eggs, while four and even three appeared to be the normal full clutch.

As regards the Babbler (*Crateropus fulvus*), which we saw in parties on several occasions in desert scrub, we only found one nest and that was already old for the young were well grown and flying in the neighbourhood. *Zizyphus* bushes, terrible for their thorns, but beloved by the Desert Grey Shrike (which we had already met with at Touggourt) were always objects of interest to us and an upstanding *Zizyphus*, as often as not had a grey Shrike perched conspicuously on top of it. This would be a signal to halt our motor car and go and make investigation. However we were extraordinarily unlucky as the big majority of the nests we saw contained young in various stages of development.

The town of Biskra itself was mainly interesting, ornithologically, for its House Buntings (*Emberiza striolata sahari*). This species was extremely common and we had no difficulty in procuring a guide to take us round the Arab quarter to hunt for nests and eggs in the mud dwellings. It is a fallacy to believe that Arabs always refuse admittance to strange men to their houses for fear of contaminating their women folk. Many were the mud hovels we entered and the majority contained women, who made no sort of objection to our collecting what Buntings eggs we liked. In some cases these charming and confiding little birds had their nests in niches or on roof supporting pillars of crowded main living rooms, filled with acrid smoke from the domestic hearths placed on the floor. This species is undoubtedly »sacred« to many Arabs and so it doubtless would be to any bird lover in Europe. The clutch appears to be neither more or less than 3-4. One nest was seen in the crown of a palm tree, another in an old Swallow's mud shell, while away from villages they nest in niches and recesses of caves and cliffs, so are by no means entirely dependent upon man for nesting sites.

Among the Biskra date palms, various species of birds nested, among others Doves, Blackbirds, Goldfinches, Serin finches etc, but nests were by no means easy to find, as they were normally on the crowns of 10 metre high palms and only liable to be found by natives when up the trees for work in connection with the pollination of the date flowers.

There are as yet three more interesting bird species that can be hunted for with hope of succes, with Biskra as a base. One was the desert form of the Barbary Partridge (*Alectoris barbara spatzi*) and we saw it both in desert scrub and also in the rugged hills towards the northern border of the desert. Only one nest was seen in situ and that was well concealed in the centre of a big clump of esparto grass growing on a rugged mountain side. The second was the well known Trumpeter Bullfinch (*Erythrospiza githaginea zedlitzi*) and we saw numbers of these charming little birds on stony hillsides and rocky ravines on the northern fringe of the desert. The few nests we found were tucked away into niches in

rock boulders or the earth or rock sides of watercourses, but we never had much luck with this common species and several nests contained young before we discovered where to look for them. The third I have yet to mention is the Rock Sparrow (*P. petronia barbara*), an elusive and difficult bird to get at the nest of. As often as not one can see them going into some crack or other of a friable mud cliff where even with a rope conditions are bad, not to say dangerous.

The nearest I got to a nest was by seeing a number of birds carrying building material down a deep dry bottomed well on a mountain side. I was lowered down on the end of a rope and found it singularly unpleasant. The earthy sides of the well showered on to my head while the heat and stuffiness were most pronounced. Of nests I saw not a sign but I did not descend more than half way down to the bottom, which was always in reasonably clear view.

On April 14th we moved to El Kantara, the gate of the desert. Here we were living in a rocky defile flanked by great cliffs and through which road, river and railway debouched into the desert. Among others, new birds seen here were Choughs, Rock Buntings, Blue and Common Rock Thrushes and Barbary falcons (*P. pyrrhocorax*, *Emberiza cia africana*, *Monticola solitarius* et *M. saxatilis* et *Falco peregrinus pelegrinoides*). On one occasion we even saw *Gypaëtus b. barbatus*, as we did also on two occasions near Biskra.

However El Kantara was somewhat unfruitful as regards actual nests and eggs found but it was a delightful change from the heat of the desert.

On April 18th, we moved to Batna and were now in a delightful country of cornfields, rolling hills studded with juniper, ilex and aleppo pine. No longer did we feel too hot, in fact one day it snowed quite heavily for a short time, while all the birds, and there were many, were full of the joy of love and springtime and could be seen and heard in all directions. It was all such a delightful contrast to all we had been through in the way of sand, heat and elusive bird life.

Perhaps the most typical bird of the ilex scrub country was the Chaffinch (*Fringilla coelebs africana*), here in Algeria, markedly different in appearance to its well known European relative, but in other respects similar in all ways. A curiously late breeder for North Africa, we thought, and the majority of pairs did not appear to have as yet commenced to nest.

The Moorish Magpie, (*P. pica mauritanica*) was found nesting freely in the denser patches of ilex but it suffers severely from the Arab herd boys and the majority of the nests we came across had already been robbed. Neither nests or eggs show any marked differences as compared with those of our European bird, but here again we have a subspecies that at once attracts the eye as being different to our familiar home bird.

Perhaps the most striking bird, which is often to be seen in the Juniper overgrown patches amid or bordering the ilex, is Moussier's Redstart (*Phoenicurus moussieri*). Much like our Redstart in appearance but with totally different nesting habits, for the nest is normally placed in or near the base of a juniper bush. One nest I saw was well concealed in a clump of coarse grass. The eggs are either of two strongly contrasting types namely blue or pure white and the full clutch appears to be four.

Two other interesting scrub inhabitants are Tristrams' Desert Warbler (*Sylvia deserticola*) and the North African form of the Subalpine Warbler (*Sylvia cantillans inornata*) but it was as yet early for nests by the time we left this district on May 2nd. On the open plain, largely corn covered, round the town of Batna itself, were various delightful songsters such as Calandra, Short-toed and

Sky-Larks. (*Melanocorypha c. calandra*, *Calandrella brachydactyla rubiginosa*, *Alauda arvensis harterti*) while on the borders of the plain and scrub were Tawny Pipits and Wood Larks (*Anthus campestris* et *Lullula arborea harterti*).

One three day trip made by the Admiral and myself from Batna was to entirely different country, namely the Aurès mountains which are densely clothed with magnificent cedar forests, to near their summits. The most interesting bird species seen on this trip was Seeböhm's Wheatear (*O. oenanthe seebohmi*). At least one pair and an odd bird or two were observed at some 2000 metres above sea level on more or less snow-covered and rock-strewn ground well above tree limit. This was on 21st April and it was certainly too early for nests. Nesting sites of both the Barbary falcon (*Falco peregrinus pelegrinoides*) and Lanner falcon (*Falco biarmicus erlangeri*) were discovered and reached by means of ropes laid over the edges of small precipices. These contained white down covered youngsters on April 23rd. The note of the Algerian Green Woodpecker (*Picus vaillanti*) was often heard amid the great cedar forests but the only nesting site found was not here but near Batna and it held five slightly incubated eggs on April 30th.

Moorish Ravens (*Corvus corax tingitanus*) were at this altitude, now only building or laying as compared with those we had found with complete clutches of eggs a month previously near Biskra.

On May 2nd I moved further north, by myself, to Hammam Mesquotine. There I was almost within sight of the Mediterranean seaboard and again the bird fauna showed marked differences. The Admiral had now returned to England, while the Colonel had gone on a visit elsewhere and did not join me until a few days later.

Woodchat Shrikes (*Lanius senator*) now abounded and nested freely in the innumerable olive trees which were a feature of the landscape and I was lucky in finding two nests which contained the rare erythristic type egg. As my readers doubtless know, erythrism is very common with *L. collurio* but curiously enough quite an exception with *L. senator*.

An entirely new species to me was the Dusky Bulbul (*Pycnonotus b. barbatus*); cheerful noisy birds which were frequently to be seen among the palm trees growing in the garden of the comfortable hotel where we were staying. This is no doubt a late breeder and the parties we saw on our arrival at this place did not dissipate into pairs until about May 7th, thereafter, one would see them in dense scrub where they were doubtless about to nest. A not uncommon and interesting bird that we more often heard than saw was Cetti's Warbler (*Cettia cetti*). The remarkable staccato note bursts forth at intervals from densely overgrown watercourses and in my experience in Southern Spain and Africa, the nests are only to be found over or in the vicinity of water. All the nests I have ever found were discovered in an exactly similar way, and the method was as follows: I located a bird by hearing its note proceeding from some densely overgrown watercourse. Clad in strong clothes and gloves as a protection from thorns and armed with a big knife, I now forced my way to the bed of the stream and slowly and methodically fought and hacked my way up or down stream as the case required, closely scanning the overhanging creepers to right and left and overhead for an inconspicuous hay coloured nest suspended anything from two feet to six feet, either immediately over the stream itself or in its immediate vicinity. I cannot call to mind a nest supported by green herbage. It was always in the dead stems of a species of smilax that hangs in festoons from the trees, in dead bamboo and

sometimes in bramble. The remarkable and singularly beautiful red eggs, always four or three in my experience, are a welcome reward for much exhausting work in stuffy heat and the loss of a considerable amount of skin and damage to clothes by reason of the awful undergrowth!

Where, as at Hammam Mesquotine, the actual water of some of the streams is hot and sulphur impregnated as the result of local thermalaction, Cetti »crashing« becomes rather beyond a joke!

At this place again, another Crested Lark sub-species was prevalent. The soil is now dark coloured and the local *G. theklæ harterti* is chocolate coloured instead of pale and washed out as in the desert. For a change there appeared to be only one species of Crested Lark ie. no form of *Cristata*. The Chaffinches (*Fringilla coelebs africana*) were now beginning to nest seriously and one very precocious pair actually had young even though the majority were barely, as yet, laying. Corn Buntings (*Emberiza calandra*) were extremely common and sat on various prominent bits of herbage and wailed out their discontented song. The true Barbary Partridge (*Alectoris b. barbara*) was extremely common and for some days I was puzzled by their curious cries. One nest was found by flushing a bird almost under foot. That handsome Sparrow, the Spanish (*Passer hispaniolensis*) was now nesting on the hotel buildings, but also in an amazing great colony in a group of olive trees. I examined large numbers of nests but few had complete complements of eggs by May 9th and there appeared to be remarkably little variation in their eggs as compared with *P. domesticus* of Europe.

This article had now become a very long one, much longer than the Editor of »Kócsag« probably wishes for, so it is quite time I closed with a final note to the effect that my readers should realise that there are many species of birds which I have not even mentioned but the majority of them are only the North African forms of common European ones and quite indistinguishable as such, except to a museum expert.

To me there are more interesting places than Algeria from an ornithological point of view, since, in spite of its vastness, there appear to be few unsolved problems as regards its bird fauna. It has however a charm of its own and a great variety of »terrain« which can be glanced over without undue difficulty, in the course of any one spring.

KÉT TAVASZI HÓNAP ALGIRBAN

Írta: CONGREVE W. MAITLAND.

AMULT esztendőben, a madarak fészkelésének főidején, március 4-étől máj. 11-éig Algirban tartózkodtam. Ily nagy földterületen, mely magában foglal fél-tropikus tengerpartot, jól művelt fensíkokat, erdősített s gyakran hóval borított hegyeket, itt-ott sósvízű tócsákkal és datolyapálma-óázisokkal megszakított homoksvatagot, már eleve változatos és helyhez kötött madárfaunára számíthatunk. Két hónap alatt természetesen csak fölületes betekintést nyer-

hetünk az egyes tájak madárvilágába, mely hosszabb, több évre terjedő tanulmányozást érdemel. Algir ma elég könnyen közelíthető meg. A vasútvonalakon kívül meglehetősen jó utak még a Szaharában is találhatóak. A túristák főútvonalain a szállodák ugyan nem olcsók, ami a rövid téli és tavaszi túristaszezonban leli magyarázatát, azonkívül abban, hogy az élelmet a termékeny északi régiókból kell odaszállítani. Az oda utazni szándékozó ornithologus jól teszi, ha előre lefoglal magának szállást, mert a főszezonban nagyon sok alkalmi turista látogatja e vidéket, akiknek a szál-

lodák a francia utazási irodákkal kötött szerződésük értelmében szállást adni kötelesek. Így megtörténhet, hogy egy váratlanul automobilon megérkező turistatársaság a gyanútlan ornithologust kitessékeli szobájából.

Márc. 5-én Constantine-ban két kiváló ornithologushoz, Lynes ellentegnagyhoz és Meiklejohn ezredeshez csatlakoztam. A városban számos *Delichon urbica meridionalis*-t láttunk egy nagy épületen elhelyezett fészkeik körül röpködni, míg a külvárosokban néhány *Ciconia ciconia* tatarozta fészket. Egy nagy szakadék falán sok *Corvus monedula cirtensis*, *Columba livia* és néhány *Falco tinnunculus* vagy *naumanni* volt. Minthogy Constantine-ban a még hideg időjárás késleltette a fészkeképítés megindulását, márc. 6-án Biskrába távoztunk. A lehető legrosszabb vasúti útunk alkalmával csupán pacstírtákat, néhány ragadozót és fészket tatarozó fehér gólyát láttunk. Egy kisebb kirándulásunkon az Oued-Biskra-völgybe, szuhar-bujókkal (*Cisticola*) találkoztunk. Márc. 8-án Tuggurt-ba érkeztünk, amely egészségtelen arab város s ornithologailag keveset nyújt. Legtöbb időnket a *Lanius excubitor elegans* és az *Alaemon alaudipes* fészkeinek fölkeresésére fordítottuk. Előbbinek már fiai is voltak. Fészke nem igen válik el környezetétől a datolyapálmák koronájában. Az *Alaemon deserti* fészke viszont könnyen található meg a sivatagi bozót csúcsán. Ez alkalmommal azonban korán érkeztünk s csak egy megkezdett fészket láttunk.

Útunk alkalmával rendkívül sok Európába visszatérő vándormadarat figyelhattunk meg.

Márc. 13-án visszatértünk Biskrába s alaposan nekifogtunk a környék átkutatásához. Az *Ammomanes deserti algeriensis* itt közönséges. Fészket rendszeren kiálló kő alá építi s torlasz gyanánt apró köveket és földdarabkákat rak bejárata köré. A tojások száma rendszeren 3–4. Oued-Biskra száraz vízereinek meredek partjain a legjellemzőbb

madár az *Oenanthe lugens halophila*, mely a fészkehez vezető üreg bejáratát szintén kövecskékkel rakja körül, hogy a csúszómászók ellen megvédje. A hegyes-sziklás tájakon a félénk *Oenanthe leucura syenitica* él, mely még erősebb torlaszt épít kövekből fészke elé, mint előbb említett két társa. A legritkább és legérdekesebb madár Biskra környékén a *Ramphocorys clotbey*, melyből csak egy párt láttunk, de fészket nem találtuk.

Márc. 18-án Biskrától északra halmos vidéken *Buteo ferox cirtensis*-t zavartunk föl fészkeről, melyben 4 tojás feküdt. Azután még két másik fészket is találtunk 3–3 tojással. Márc. 19-én találtuk a *Corvus corax tingitanus* első fészket 6 friss tojással, márc. 20-án megint találtam egy fészket 8 friss tojással. Autókirándulásaink alkalmával a Biskrától délre elterülő homoksivatagba a *Chlamydotis undulata*-t észleltük, s az egyik társamnak sikerült 2 fészkealjat is szereznie egy arabtól, de a fészket a helyszínén nem láttuk. A *Cursorius gallicus* közönséges volt, de fészkeire nem akadtunk. Nagyon megörültünk azonban annak a 3 tojásnak, melyet valószínűleg a *Pterocles senegallus* tojásának kell tartanunk. Azonkívül gyakran láttuk még a *Pterocles orientalis*-t és a *P. alchata caudacutus*-t.

Hantmadarak (*Oenanthe*) gyakoriak voltak a sivatag eme részén, fészkek rendszeren egy sivatagi rágcsáló üregeiben volt elhelyezve. Az *Oenanthe moesta* két fészkeiben azonban csupán nagy fiókákat találtunk, az *Oenanthe deserti* homochroa egy fészkeiből pedig csupán 2 tojást sikerült szednünk. Az apró *Scotocerca inquieta* sahari közönséges volt. Az ökörszem fészkehez hasonló gömbölyű fészket 3–5 tojással alacsony bokrokban találtuk. A *Crateropus fulvus*-nak csupán egy fészket sikerült megtalálnunk, melyből a fiókák már kirepültek. A *Zizyphus*-bokrokon ülő *Lanius excubitor elegans*-szal sem voltunk szerencsések, a legtöbb fészekben már fiókák ültek.

Magában Biskra városában az *Emberiza striolata* sahari nagyon gyakori fészkelő. Egy vezetővel az arabok lakta negyedbe indultunk fészkeinek és tojásainak fölkeresésére. A nagyjából arab nőktől lakott kunyhókba nagy meglepetésünkre szabadon betérhettünk s akadálytalanul végezhattuk gyűjtésünket. A fészkek egy része a tetőt támasztó oszlopokon volt elhelyezve, egyet egy pálma koronájában, egy másikat régi fecskéfészkekben láttunk. A falvakon kívül sziklaüregben is költ. Fészkealja 3—4 tojásból áll.

A datolyapálmák között galambok, feketerigók, tengelicék, csicsörkék stb. is fészkeltek, de fészkekük nem volt könnyen a 10 m magas koronákban elérhető. Ez csak akkor vált lehetővé, mikor a bennszülöttek a pálmavirág beporzása érdekében fölmásztak a fákra.

Biskra környékéről még fölemlítem az *Alectoris barb. spatzi*-t, melynek egyetlen fészket espartófű között találtuk, az *Erythrospiza githaginea zedlitzi*-t a sziklás domboldalakon, fészkeiben már fiókák ültek és a *Petronia petronia barbara*-t, mely fészkeképítéssel volt elfoglalva, egy kiszáradt kútban.

Ápr. 14-én El Kantarát, a sivatag kapuját kerestük föl s itt a sziklák között tanyázva *Pyrrhocorax pyrrhocorax*-ot, *Emberiza cia africana*-t, *Monticola solitarius*-t, *M. saxatilis*-t és *Falco peregrinus pelegrinoides*-t, sőt egy alkalommal *Gypaëtus barbatus barbatus*-t is figyeltünk meg, melyet két ízben Biskra mellett is láttunk.

Ápr. 18-án Batnába érkeztünk, ahol a vetések, borókával, *ilex*-szel és aleppofenyővel benőtt domboldalak kellemesen hatottak ránk a sivatag tikkasztó forróság után. A fajszámban megnövekedett madarak sürgése igazi tava zi képet varázsolt elénk. Az *ilex*-szel benőtt vidék legjellemzőbb madara a *Fringilla coelebs africana*, legtöbbje ebben az előrehaladott évszakban azonban még alig fogott hozzá a fészkeképítéshez. A *Pica pica mauritana* a sűrűbben álló *ilex*-bokrokra rakja

fészket, melyet az arab pásztorfiúk rendszeren megdézsmálnak. A boróka között leginkább a *Phoenicurus moussieri* tűnik szembe. Fészket a bokrok tövébe rakja. 4 tojást tojik, melyek kék vagy tiszta fehér színűek. A bozót két más érdekes lakója a *Sylvia deserticola* és a *Sylvia cantillans inornata*. Minthogy fészkekük fölkeresésére korán érkeztünk, a vidéket máj 2-án elhagytuk s a Biskra környéki vetéssel borított lapályt kerestük föl, ahol *Melanocorypha calandra calandra*-val, *Calandrella brachydactyla rubiginosa*-val, *Alauda arvensis harterti*-vel, *Anthus campestris*-szel és *Lullula arboria harterti*-vel találkoztunk.

Innen Lynes ellentengernaggyal három napos kirándulásra az Aurészhegységbe indultam, melyet a magasabb részekben gyönyörű cédruserdők borítanak. A legérdekesebb madár a fanövés határán túl, a hóval borított sziklás tälajon, mintegy 2000 méter magasan az *Oenanthe oenanthe seebohmi*. Megtaláltuk a *Falco peregrinus pelegrinoides* és a *Falco biarmicus erlangeri* fészket is, melyekhez csak kötelek segítségével férközhettünk. Ápr. 13-án fehér pelyhes fiókák ültek bennük. A nagy cédruserdőkben sokszor hallottuk a *Picus vaillanti* hangját. Egyetlen, 5 tojásból álló fészkealját ápr. 30-án Batna közelében sikerült megtalálnunk. A *Corvus corax tingitanus* ebben a magasságban még csak fészkeképítéssel vagy tojáslerakással volt elfoglalva.

Máj. 2-án tovább északra, Hammam Mesquotine-be utaztam, ahol ismét más madarakra bukkantam. A számtalan olajfákon a *Lanius senator* fészkel. Nagy örömmre sikerült ennek a madárnak két vöröses fészkealját megtalálnom. A tojások *erythrismusa* a *Lanius collurio*-nál igen gyakori, a *Lanius senator*-nál azonban kivételes jelenség. Ujdonság volt számomra a szállodám körüli pálmákon tartózkodó *Pycnonotus barbatus barbatus*, később fészkeinek megépítése céljából a sűrű bozótba vonul. Gyakran hallottuk a *Cettia cetti* hangját, 3—4

gyönyörű piros tojást tartalmazó fészke vízmelletti sűrűségben áll s nagyon nehezen hozzáférhető. A sötét talajon a csokoládészinű *Galerida theklae* harterti futkosott. A *Fringilla coelebs africana* itt már serényen építette fészket, egy párnak már fiókái voltak. Az *Emberiza calandra* és az *Alectoris barbara* nagyon gyakori volt. A *Passer hispaniolensis* a szállodai épületeken fészkel, azonkívül föltűnő nagy kolónia egy olajfacsoportban.

Cikkem hosszúra nyúlt s ezért még csak azt említem, hogy az általam beutazott területen még sok más madár is él. Ezeknek legtöbbje azonban csak északafrikai alakja az Európában előforduló madaraknak. Kétségtelenül vannak az ornithologus számára Algirnál érdekesebb területek is, azonban Algir változatos földjének is megvan a varázsa: egy tavasszal áttekinthető, anélkül, hogy túlságosan fárasztana.

A KERESZTCSÖRŰ (*LOXIA CURVIROSTRA* L.) ÉLETE ÉS FOGÁSA

Írta JESZENSZKY KÁLMÁN m. kir. főerdőtanácsos, Kecskemét.
1 fényképpel.

HA a Kárpátok fenyvesein keresztül haladunk nyáron, délelőtt avagy este felé, itt-ott egy éles tripp-tripp hang üti meg fülünket. A hang után indulva tarka, különféle színű madártársaságra akadunk, mely tovább is nyugodtan bontogatja a lúcfenyő tobozait, miközben csőrük és lábuk segítségével érdekesebbnél-érdekesebb tornamutatványokat végez. Ezek a madarak a keresztcsőrűek (*Kreuzschnabel*, *Krummschnabel*, *Krenesz*). Nevüket keresztbeálló kampós csőrük után kapták, mely a monda szerint akkor görbült meg, mikor Krisztus Urunk keresztrefeszítése alkalmával a szögeket a keresztfából ki akarták húzni.

A Kárpátokban előforduló keresztcsőrű hossza 15—17 cm, szárnyhossza 8—10 cm, farkhossza 6—7 cm, csőre pedig 1·8—2·2 cm. Zömök, erős termetű madár. Néhai Bürger Mihály körmöcbányai neves madarász, külön csoportba sorozta az úgynevezett lengyel nagykeresztcsőrűt (*Polaken Krenesz*, *Loxia pityopsittacus* Bechst.), mely szerinte sokkal nagyobb és erősebb hangú s amely inkább csak az északibb vidékeken él és csak nagy ritkán jelenik meg a Kárpátokban. Jómagam sohasem fogtam ilyet. A kárpáti keresztcsőrű színe nagyon változó. Amikor a fészekből kirepül, mindegyik világos alapon, világos és sötét barnán pettyes. A hím rendszerint sötétebb, mint a nőstény. Ezt a színt azonban már az első évben a tél beálltaig elveszti. A hím megpirosodik, a nőstény ellenben szürke és olajzöldes ruhát ölt. Ha egy pirosodó hím fogságba kerül, attól az időtől kezdve a kinövő új tollak már nem pirosak, hanem zöldek. Ennek az oka, szerintem, a tápláléknak a tollak színére való hatásában keresendő. A szabadban sem lesznek mindig tiszta pirosak, hanem többnyire zöld foltosak. A keresztcsőrűt az első évben a felvidéki német madarász »Mäusling«-nak, vagyis vedlőnek nevezi, mert a keresztcsőrű első évében egész nyáron át vedlik. Gyakran megtörténik azonban, hogy a 2-ik, esetleg a 3-ik költésből származó fiataloknál a vedlés télig nem tökéletesen fejeződik be, az esetben még a következő év tavaszán is tarkák, azokat »zujährige Mäuslinge«, vagyis megelőző évi vedlőknek hívják.

A hangjukat illetőleg vannak tiszta és törötthangúak. A tisztahangúak között is vannak vékonyabb és vastagabb hangúak. Előbbiek a »Gip-lerék«,

utóbbiak a »Tri:lerek«. A törötthangúakhoz tartoznak a »Csek:lerek« és a »Trics:lerek«. Ezeket a hangokat használják, amikor egymással érintkeznek és repüléskor is, de gyorsabb tempóban. Ezekkel a hangokkal csalogatják magukhoz társaikat is, de erősebb ütemben, miértis ezeket a hangokat hívó, avagy csalogató (Lockstimme) hangoknak nevezik. Van még egy közös hangjuk, a kep:kep hang. Ezt akkor használják, amikor felindulásukat akarják kifejezni, avagy pedig, amikor társaikat bizonyos veszélyre akarják figyelmeztetni (Warnungsruf, figyelmeztető hang). Ha fogás alkalmával a hívogatók közül csak egy is ezt a hangot használja, akkor a lépvesszők körül repkedők hihetetlen gyorsasággal elhagyják a környéket. A fenti hangokon kívül van még rendes énekük is, mellyel azonban a többi éneklő madarakhoz hasonlóan csak a hímek dicsekedhetnek. Énekük általában érdes, átmenetekben nem eléggé gazdag, egyhangú. A tisztahangúaké utánózva: si grzi:grzi gruj:gruj, a törötthangúaké ellenben nyuf:nyuf hica:hica.

Ami a keresztcsőrűek fészkelését illeti, az az általános állítás, hogy minden hónapban fészkelnek, nem felel meg a valóságnak, ami a következőkből is kivehető. Az első tavaszi fogáskor, mely rendszeren május második felére esett, már teljesen kifejlődött madarakat fogtunk, melyeknek a mellén és a fején már végleges zöldes sárga avagy piros tollak mutatkoztak. Ezek a fiatalok akkor körülbelül tíz és félhetések voltak és pedig a kikeléstől a kirepülésükig eltelt mintegy három hét, attól kezdve teljes kifejlődésük és a kóborlásra való megerősödésükig mintegy hét és fél hét, összesen: tíz és fél hét. Ha ehhez hozzáadjuk még a kéthetes költési időt, lesz tizenkét és fél hét, ha ezt az időt május közepétől visszaszámítjuk, megkapjuk a fészkelés kezdőidejét, mely hozzávetőleg február második felére esik, ami a régi madarászok állításának is megfelel.

Ilyen fiatal Mäuslingokat rendszeren augusztus közepéig fogtunk, azután már csak elvétve. Ha a fenti három hónapot augusztus közepéből levonjuk, megkapjuk a fészkelés utolsó idejét, vagyis május közepét. Fentiekből látható, hogy a keresztcsőrű nem fészkel egész éven át, hacsak nem számítjuk azokat a kivételes eseteket, melyek itt:ott előfordulnak. De kitűnik az abból is, hogy az augusztus elején kezdődő és november közepéig tartó vedlés ideje alatt egyik madárfaj sem fészkel, miként közvetlenül utána sem. Ami a fészekrakást illeti, arról sajnos, nincsenek közvetlen tapasztalataim s így csak mások megfigyelésére támaszkodhatom. Mojszita József nyug. körmöcbányai városi főerdőr és Schnierer Géza körmöcvárosi alkalmazott előadása szerint a keresztcsőrű rendszeren a lúcfenyőn, ritkábban a jegenyefenyőn fészkel. Fészket a fenyők sűrűállású vastagabb ágai alatt, közvetlenül a törzs mellé rakja, de gyakran másutt is, ahol a hó és eső ellen meg van védve. Burkolatát vékony fenyőágakból, zuzmó és mohából építi, belsejét pedig tollakkal, fenyőtükkal stb. béleli ki. Minden törekvésem ellenére sem volt módomban a nyáron keresztcsőrű fészkeire szert tennem, miután a lakatlan fészket nehéz felfedezni, az inkább csak tavasszal, a fiatalok kirepülésekor szokott sikerülni. Akkor ugyanis hangos élet folyik a fészek körül. A fiatalok egyenes csőre ugyanis csak később görbül meg és válik a fenyőtoboz bontogatására alkalmassá, az éhes fiatalok ezért állandó csiripelés közben zaklatják szüleiket, melyek alig bírják feneketlen étvágyukat kielégíteni. A fészket a nőtény építi, mely 3-4, de néha csak egy halványkékes vagy szürkés alapon piros és barna pettyekkel tarkított tojást rak. A költés ideje alatt a hím párjával szemben nagyon figyelmes, sűrűn eteti és dalolgat neki, Főtápláléka a lúcfenyőmag, miértis leginkább csak ott fordul elő, ahol nagyobb kiterjedésű lúcfenyvesek vannak. A fenyőtobozokat, erre alkalmas csőrével nagyon ügyesen bontogatja szét és szedi ki belőlük a magot, mellyel fiait is eteti. Azonban, ha gyenge magtermés van, akkor a bükk-

makkra is fanyalodik, sőt a fenyő és egyéb fák rügyeit is megtámadja. Az Alföldön nem ritkán ősz felé, a kukoricatáblákon is megjelenik, de csak rövidebb időre.

Az első költésből származott fiatalok megerősödése után, május közepe táján nagyobb csapatokba verődnek és útrakelnek. Június elején már rendszeren kóborolnak és olyankor messze tájakat járnak be; egy helyen hosszabb ideig azonban csak akkor maradnak, ha ott bőséges élelemre találtak. Húzásuk nyáron már virradatkor, az utolsó csillagok eltünése után kezdődik és tart 8–9 óráig, amíg a nap erősen ki nem süt, azután meghúzódnak az erdőn és ott maradnak a délutáni órákig, amikor ismét kisebb kirándulásra indulnak. Augusztus közepe táján megszűnik a húzás és a vedlési idő végéig alig láthatók. Ezt az időt rendszeren olyan helyen töltik, ahol élelemmel kellően el vannak látva. Csak késő ősszel mutatkoznak megint, olyankor azonban húzásuk gyors, ideges s ezért fogásuk is sokkal nehezebb. Különböztet jámbor természetű állatok, melyek még az embertől sem igen félnek. Nem egyszer sikerült őket annyira megközelítenünk, hogy vékony fenyőrúdhoz erősített lépvesszővel egy-egy példányt megfoghattunk. A társas életet szeretik s leginkább ahhoz való ragaszkodásuknak tulajdonítható, hogy olyan könnyen megfoghatók, sőt gyakran megtörtént, hogy a lépvesszőről elmenekült madár leszállt egy közeli fára, ott megtisztogatta tollait a léptől és újra visszajött társaihoz szerencsét próbálni, nem egyszer vesztére.

Kalitkában gyorsan megszeliidül, sőt néhány hét múlva már az ember kezéből is eszik. A fogságban egymás iránt jóindulatúak. Megtörtént például, hogy közös kalitkában volt három keresztcsőrös s az egyik megbetegedett, a másik kettő addig etette, amíg fel nem épült. Egyik-másik azonban ingerlékeny, kötekedő természetű. Így 1927. év őszén kihoztam egy hímét Körmöcbányáról, mely rövid idő alatt annyira megszeliidült, hogy a végén erőszakossá vált. Nem szerette, ha irtam. Olyankor kijött a kalitkájából és ki akarta rántani a kezemből a tollat és ha nem engedtem, fejemre szállt és csipkedéssel torolta meg eljárásomat. Főleg a fiatalok szeliidülnek meg könnyen, az egyéves piros és zöldszínűk már tartózkodóbbak. Szereti a tisztaságot nemcsak a szabadban, hanem a fogságban is. Ha reggel vizet kapnak, egymásután megfürödnek, sőt ezt napjában gyakrabban többször is megismétlik. A fogságban úgyszólván mindenevő. Szereti a kendermagot, szívesen megeszi a gyümölcsöt és kedveli a süteményt is.

A keresztcsőrű fogása a Felvidéken nemcsak a szegényebb sorsúak, hanem a középosztálynak is igen kedvelt szórakozása volt, az új imperium azonban szigorúan betiltotta a keresztcsőrű fogását és azt csak kivételesen egyeseknek engedni meg, ha igazolják, hogy ismeretterjesztő célra van szükségük néhány példányra. Ezen alapon én is kaptam engedélyt. A fogás előfeltétele, hogy jó fogóhelyre (Vogelhügel) tegyünk szert. Erre a célra vagy egy magasabban fekvő vágást, vagy egy 5–6 éves fiatal fenyvest, vagy pedig egy nagyobb tisztást választanak, melynek közelében magas erdő, vagy felnőtt fák nincsenek, nehogy azokra szálljanak (Fehlsetzen). A fogás lépvesszők segítségével történik. Először is felállítanak egy 4·0 méter hosszú száraz fenyőrudat, miután a végére egy 4–5 éves csúcsától megfosztott fenyőcskét szegeztek (Drauschel). Azután egy másik száraz fenyőrúdhoz erősítenek egy mogyoróbokorból kivágott háromágút (Schregen), a 2 cm vastag és 60–70 cm hosszú ágak végébe fúrják 7·0–7·5 cm-nyire egymással párhuzamosan azokat a lyukpárokat, amelyekbe a 34 cm hosszú és 0·8 cm vastag lépvesszőket dugják. Így jut egy ágra 2 pár, egy háromágúra pedig 6 pár lépvessző. Ez utóbbi rudat azután az elsőhöz úgy támasztják, hogy a lépvesszők legalább 50 cm-nyire a fenyőcske fölé kerüljenek. Az első rúdra szegeznek még 2–2·5

méternyi magasságban rövid 10–20 cm hosszú ágvilákat, azokra támasztják azokat a vékony 3·0–3·5 méter hosszú fenyőrudakat melyeknek a végére a hívogató madarak kicsi kalitkái kerülnek.

Minthogy a fogás helye többnyire távolabbra, 7–10 km-nyire fekszik a várostól, a madarászok, hacsak lehet, már megelőző nap délután mennek ki. Először is rendbehozzák a fogóhelyet, utána a kunyhót, mely előtt nagy tüzet raknak. Ezután következik a szerény vacsora, közben megindul a társalgás; sorra veszik azokat a környékbeli helyeket, melyekhez bizonyos mondák fűződnek s melyeket misztikus felfogásuknak megfelelően különböző variációkban adnak elő, majd megemlékeznek a régi neves madarászokról, kiket félistenként emleget-

(Phot. Jeszenszky K.)

Keresztcsőrű-fogás. A fogott madarak levétele a lépvesszőkről.
Kreuzschnabelfang. Abnehmen der gefangenen Vögel von den Leimruten.
Körmöcbánya 1930.

nek. Közben előveszik a hagyományos, cukorral forralt pálinkát is, melyből előbb sűrűn, később mind ritkábban szürcsölnek, a szó is egyre gyérül, míg végre az álom elnyomja őket, de alig homályosodnak el az utolsó csillagok és beköszön a virradat, máris mindenki talpon van. Először is kiteszik a lépvesszőket, utánuk a hívogatókat, majd következik az időjárás mérlegelése és az esetleges siker latolgatása, a hívogatók is egyre élénkebbek lesznek, csicseregnek, dalolgatnak, míglen az előénekes váratlanul egy erős hívó hanggal jelzi, hogy keresztcsőrűek vannak a határban. Általános csend, figyelem! Az előénekeshez a többi hívogató is csatlakozik, a végén az egész, 6–8 tagból álló banda erős ütemben rázendít (Ansetzen). Alig múlik el egyikét perc és az érkezők hangjai egybevegyülnek a hívogatók hívóhangjaival és énekével (Einsingen). Általános zavar támad, egyik a másik után rászáll a lépre, a madarászok pedig sürgősen lehajtják a lépvessző rudakat, 1 m magas rövidágú favillákra helyezik és megkezdődik a léprekerült madarak leszedése. Az egyik vérpiros, a másik zöld, stb. Nagy az öröm. Így folyik tovább a fogás 8–9 óráig, azután a vonulás egyre jobban gyengül s a végén

teljesen megszűnik. Általános a vélemény: pakoljunk és gyerünk haza. Először is leveszik a kalitkákat, utána a lépveszőket, azután pedig csomagolnak és a végén búcsút vesznek a gyönyörű szép tájtól, melyet oly szívesen felkeresnek és a társaság indul hazafelé.

DER FICHTENKREUZSCHNABEL UND SEIN FANG.

Von Oberforstrat K. von JESZENSZKY, Kecskemét.

Mit einer Photographie.

NACH einer allgemeinen Schilderung des Betragens und der Gefiederfärbung der Fichtenkreuzschnäbel in den nördlichen Karpathen, erwähnt Verfasser, dass in der Gegend von Körmőcbánya (Kremnitz) diese Vögel ihrer Lockstimme nach »Gipler« und »Triler« genannt werden. Erstere haben eine hohe, letztere eine tiefe Stimme. Ausserdem werden »Tschekler« und »Tritschler« unterschieden, Vögel mit unreinem Lockruf. Ihr Warnungsruf klingt »kepkep«. Sobald ein Vogel diesen erschallen lässt, verschwindet die ganze Gesellschaft eiligst vom Fangplatz. Brutzeit, nach Erfahrungen am Fangplatz: zweite Hälfte Februar bis Ende Mai und nur selten auch zu anderer Zeit. Das Nest steht nach Mojzsita und Schnierer in der dortigen Gegend meist auf Fichten, seltener auf Tannen. Das ♀ baut und wird während des Brütens vom ♂ gefüttert. Nebst Nadelholz- und Buchensamen fressen sie auch Knospen verschiedener Bäume. Im Alföld besuchen sie gegen Herbst auch die Maisfelder. Nach der Brut schlagen sie sich zu Flügen und beginnen Anfang Juni zu streichen. Mitte August hört der Strich auf und nun machen sie sich bis Ende der Mauser wenig bemerkbar. Im Spätherbst werden sie wieder regsamer, ihr Strich verläuft jedoch zu dieser Zeit sehr rasch, ihr Fang ist daher schwieriger. Ihrer Harmlosigkeit zufolge gelang es Verfasser mehrmals Kreuzschnäbel mittels einer Leimrute, die an langem Stecken befestigt war, zu betupfen. In der Gefangenschaft werden sie schnell zahm. Ein erkrank-

tes Exemplar fütterten zwei gesunde Genossen. Ein anderes Exemplar wurde so zahm, dass es dem Verfasser während des Schreibens die Feder aus der Hand zerren wollte. Sie badeten in der Gefangenschaft, sogar mehrmals täglich.

Der Kreuzschnabelfang war früher in der oberen Gegend des Landes ein beliebtes Vergnügen nicht nur der ärmeren Bevölkerung, sondern auch des Mittelstandes. Die Hauptsache dabei war, einen guten Fangplatz, »Vogelhügel«, zu finden. Zu diesem Zweck wurde ein höher gelegener Schlag, eine 5–6jährige Nadelholzschonung oder eine grössere Lichtung gewählt, in deren Nähe keine hohen Bäume waren. Hier wurde eine vier Meter hohe Stange eingesetzt und auf die Spitze ein 4–5jähriges, von seiner Krone beraubtes Nadelbäumchen genagelt (»Drauschel«). Eine zweite Stange bekam oben eine dreizackige Gabel aus Haselzweigen (»Schregen«), letztere trugen am Ende je zwei Löcher, in welche etwa 34 cm lange und 0·8 cm dicke Leimruten befestigt wurden. Diese zweite Stange wurde so an die erste angelehnt, dass die Leimruten etwa 50 cm das Nadelbäumchen überragten. Die Lockvögel in kleinen Käfigen hingen auf 3–3·5 m hohen Stöcken, die zwischen Gabelästen an den Seitenflächen der ersten Stange ruhten. Da der Fangplatz meist 7–10 km vom Wohnort entfernt lag, begaben sich die Vogelfänger womöglich schon tags zuvor am Nachmittag zur Stelle. Es wurde alles bereitgestellt, die Hütte gereinigt und vor derselben ein grosses Feuer angezündet. Nach dem einfachen Abendessen erzählte man Sagen des Umkreises und erinnerte sich der Kunststücke einstiger berühmter Vogelfänger. Daneben wurde nach alter Sitte dem mit Zucker gekochten Branntwein fleis-

sig zugesprochen, bis endlich alle einschloffen. Kaum graute der Morgen, war man auf den Beinen: Leimruten wurden aufgesteckt, Lockvögel ausgehängt, das Wetter kritisiert etc. Mittlerweile setzten die Lockvögel mit ihren Stimmen ein und es dauerte nicht lange, da verriet das eifrige Rufen des besten Vogels, dass Kreuzschnäbel in der Nähe seien. Gespannt wartete man der weiteren Dinge. Bald begannen auch die übrigen Lockvögel laut zu rufen (»Ansetzen«)

und es vergingen kaum 2 Minuten, dass die Stimmen der Ankommenden sich mit denen der Lockvögel mischten (»Einsingen«). Ein Vogel nach dem andern setzte sich auf den Leim und die Fänger hatten vollauf zu tun, die Leimstangen auf die 1 m hohen Holzgabeln niederzulegen und die Vögel vom Leim abzunehmen. So dauerte der Fang bis 8–9 Uhr, dann lohnte er sich nicht mehr und man ging nach Hause.

SURNIA ULULA OROKENSIS SUBSP. NOVA

Von WL. S. STACHANOW.

3. Mitteilung (neue Folge) aus dem Zoologischen Museum der Moskauer Universität.

WÄHREND meiner Studien über die Vogelfauna des fernen Ostens und Ost-Sibiriens hatte ich Gelegenheit, mit anderen Vogelarten zugleich, eine Serie von *Surnia ulula* Linn. zu untersuchen, darunter auch die von mir und G. F. Bromley von der Insel Sachalin mitgebrachten Exemplare.

Surnia ulula Linn. ist ein typischer Bewohner der Taiga-Zone und bildet in den Grenzen dieses Gebietes zwei Unterarten: *S. ulula ulula* Linn. und *S. ulula pallasi* Buturl.

Die, eine isolierte Kolonie im Tarbogatai und Tjanj-Schanj bildenden, Sperbereulen werden gewöhnlich als selbständige Unterart *S. ulula tianschanica* Smallb. (= Korejewi Zar. et Loud.) betrachtet.

Nachdem ich ein bedeutendes Material über die Sperbereulen aus Ost-Sibirien, Sachalin und einige Exemplare aus dem Amur-Gebiet untersucht habe, bin ich zu dem Schlusse gekommen, dass die im Norden der Insel Sachalin wohnenden Eulen als eine selbständige Form bezeichnet werden müssen, welcher ich den Namen einer kleinen Gruppe der Sachalin-Eingeborenen Oroken¹ aneigne und dieselben *Surnia ulula orokensis* subsp. nova benenne.

Diagnose: *Surnia ulula orokensis* subsp. nova unterscheidet sich von *S. ulula pallasi* Buturl. und der typischen *S. ulula ulula* Linn.² durch bedeutend dunklere Färbung des Kopfes, der Oberseite des Körpers und der Flügel-Deckfedern und durch geringere Entwicklung der weissen Sprenkelung.

Typus: ♂ adult. 7. Aug. 1929, Insel Sachalin, nordwestliches Küstengelände, Umgegend der Fischerei-Station »Ljugi«, Tundra-Landschaft, W. S. Stachanow leg. (Im Zool. Museum der Moskauer Universität.)

Beschreibung: Oberer Teil des Kopfes ist dunkel, dunkler, als bei *S. u. ulula* und *S. u. pallasi*. Der dunkle Nackenfleck nimmt eine 2–2^{1/2}mal grössere

¹Die Oroken stehen nach ethnographischen und linguistischen Angaben den Ultcha vom Amur am nächsten und sind zum mandschurischen Zweige zu rechnen. Nach der Volkszählung vom Jahre 1911 beträgt ihre Zahl im Ganzen 162 Seelen. Die Oroken leben als Nomaden und ziehen auf der Insel Sachalin an solchen Orten umher, welche für Europäer schwer zugänglich sind. Sie haben bei den Tungusen die Renttierzucht gelernt, behalten aber ihre Jäger-Lebensart und Weise.

²Ich verfügte über Exemplare aus Nord- und Mittel-Russland.

Fläche ein, als bei *S. u. pallasi*. Am oberen Kopfteil ist die weisse Scheckung bedeutend geringer, welcher Umstand, nicht nur durch die grössere Anzahl dunkler Federn, denen die weissen Flecken fehlen, sondern auch durch die geringere Verbreitung der weissen Färbung auf den bunten Federn zu erklären ist. Die Enden der Ohrenfedern und die der Superciliarstreifen tragen eine lebhaft schwarze Färbung, bei *S. ulula ulula* dagegen sind sie schwarzbräunlich und bei *S. ulula pallasi* noch heller. Die Rückenfärbung ist bedeutend dunkler. Die Flügeldeckfedern sind fast schwarz mit leichter schokoladefarbener Schattierung. Die Schulterfedernggend weist fast gar keine weisse Sprenkelung auf, bei *S. u. ulula* dagegen ist sie gut genug ausgedrückt, bei *S. u. pallasi* aber verläuft dieselbe, nach P. P. Suschkins¹ bildlichem Ausdrucke, in eine grosse von schwarzbraunen Flecken unterbrochene »Epaulette«. Die weisse Sprenkelung am oberen Rückenteil ist nicht stark entwickelt. Die hellen Querstreifen an den Steuerfedern sind nur an deren Spitzen gut ausgedrückt; zur Basis hin verschwinden sie allmählich, sich in dieser Hinsicht *S. u. ulula* nähernd. Die Steuerfedern sind dunkler. Die Querzeichnung an den Federn der Unterseite ist breiter und dunkler.

Systematische Notizen: Die hier beschriebene Form *S. ulula orokensis* Stach. unterscheidet sich von *S. ulula pallasi* Buturl. auffallend durch ihre dunkle Färbung und bedeutend geringere Entwicklung der weissen Sprenkelung. Die Unterschiede in der Kopffärbung fallen besonders auf. Hier ist die helle schwarzbraune Färbung der *S. u. pallasi* bei den Vögeln von Sachalin durch Schwarz ersetzt. Der Rücken und Schwanz sind ebenfalls schwarz. Die Sachalinform unterscheidet sich von *S. ulula ulula* Linn. durch dieselben Merkmale, ist ebenfalls bedeutend schwärzer und weist geringere weisse Sprenkelung auf. Der Charakter der Steuerfederzeichnung bei *S. u. orokensis* steht demselben von *S. u. ulula*, bei welcher die hellen Querstreifen nicht auf der ganzen Länge der Feder und nicht scharf ausgedrückt sind, nahe. Die Steuerfedern bei *S. u. orokensis* sind dennoch dunkler. Mit einem Worte ist *S. u. orokensis* Stach. ihrer Färbung nach bedeutend dunkler und weist eine bedeutend geringere Entwicklung der weissen Sprenkelung auf. Die von mir durchmusterten Exemplare der Sperbereulen (35 St.) aus Jakutien lassen sich gut genug von den mittlerrussischen durch ihre hellere Färbung und durch die bedeutend stärkere Entwicklung der Sprenkelung am Kopfe, den Flügeldeckfedern und den Schulterfederpartien unterscheiden. An den Steuerfedern sind die relativ breiteren weissen Querstreifen gut ausgedrückt. Infolgedessen halte ich es für möglich, die sibirischen und besonders die ostsibirischen Sperbereulen unter dem Namen *S. u. pallasi* Buturl. (1907) abzugrenzen. Ich finde es nicht für möglich, mich der Meinung einiger Forscher anzuschliessen, welche keinen Unterschied zwischen den Vögeln Jakutiens und den typischen finden können, ein Umstand, welchen z. B. A. J. Iwanow in seinem Artikel „Die Vögel des Jakutsk-Distrikts“ (S. 73²) erwähnt.

Zweifellos stehen *S. u. ulula* und *S. u. pallasi* bedeutend näher zu einander, als jede einzelne von ihnen zu *S. u. orokensis*. In der Sammlung des Zool. Museums der Moskauer Universität fand ich ein Exemplar, ein ♂ ad., 20. Okt. 1929 aus der Umgegend des Sees Imandra auf der Kolahalbinsel, welches *S. u. orokensis* sehr nahe steht, aber immerhin dem Tone seiner Färbung nach heller ist. Aus dem Grunde, dass ich nur über einen Vogel von der Kolahalbinsel

¹ Die Vögel des Minussinsk-Gebietes, des westlichen Sayan-Gebirges und des Uryanchen-Landes. Mat. z. Kenntn. d. Faun. u. Flora d. Russ. Reich. Bd. XIII, 1914, Moskau.

² Matériaux de la Commission pour l'étude de la République Autonome Sovétique. Socialist Jakoute. Liv. 25. Leningrad.

verfügte, entschliesse ich mich nicht irgend welche Schlüsse daraus zu ziehen, identifiziere dieses einzelne Exemplar aber nicht mit *S. u. ulula*.

Anmerkungen: Örtliche Benennungen: Chai—Giljaken (Sachalin); Titjm—jakschirgja—Jakuten (Jakutien).

Surnia ulula orokensis Stach. ist von mir und G. F. Bromley als Nistvogel im nördlichen Teil der Insel Sachalin in den Landschaften der Tundren und der mit Lärchen (*Larix dahurica* Turz.) bestandenen Taiga gefunden worden. In der Tundra nisten sie an Orten, wo die Lärchen gruppenweis wachsen und ebenfalls in der Zone der »Wald Tundra«. Diese Tundren und die Eigenheiten ihrer Ornithofauna sind von mir in einem anderen Artikel beschrieben, hier muss nur vermerkt werden, dass ihre südliche Lage (54° n. Br.) durch Klimaverhältnisse und Orographie der Gegend bedingt wird. Sie stellen extrazonale mit Zwerglärchen (*Larix dahurica* Turz.) bestandene Torf- und Moostundren vor, die sich längs der Küste ziehen. Unmittelbar an dieselbe grenzen Lärchenwälder, denen sich, je nach ihrem Vordringen tiefer in die Insel hinein, einige Laubwaldarten¹ beimengen.

Die dunkle Färbung von *Surnia ulula orokensis* wird durch die klimatischen Verhältnisse, in welchen sie lebt, bedingt. Im Gegenteil zur hellen und weisslichen *S. ulula pallasi*, bewohnt unser Vogel das Gebiet eines ozeanischen Klimas, in welchem die Jahresamplitude der Temperatur der wärmsten und kältesten Monate sehr gering ist, und die relative Feuchtigkeit der Luft im Sommer bedeutend grösser ist, als im kontinentalen Klima. Es ist leicht möglich, dass die Vögel der Kolahalbinsel, welche ebenfalls unter ozeanischem Klima leben, ihrer Färbung nach *S. u. orokensis* ähnlich sind. Das Exemplar eines ♂ ad. aus der Umgegend des Sees Imandra steht der Färbung und der Zeichnung seiner Federn nach *S. u. orokensis* sehr nahe. *S. ulula pallasi* lebt im Gebiete des kontinentalen Klimas. Die besonders hellen und weisslichen Exemplare von *S. u. pallasi* sind Jakutien — dem Lande mit gut ausgeprägtem kontinentalen Klima, eigen. Zugleich mit ihrem Vordringen nach Westen verliert die Sperbereule allmählich die Pallas-Merkmale und im nordwestlichen Teil des europäischen Russlands, welches unter der Einwirkung des ozeanischen Klimas steht, wird die Färbung der Eulen bedeutend dunkler, im Verhältnis zu welcher Erscheinung die Anzahl der weissen Flecken sich verringert,

Im Amurgebiet, westlich vom Berggrate Sichotalinj ist *S. u. pallasi* einheimisch, nur keine so hellgefärbte Form, wie die Vögel aus Jakutien. Die Sperbereulen vom südlichen Sachalin werden gewöhnlich zu *S. u. pallasi* gerechnet, welche Tatsache aber jedenfalls einer Kontrolle bedarf. Die vortreffliche photographische Aufnahme, die Toky T. Momiyama¹ seiner Arbeit beigefügt hat, der die Liebesswürdigkeit hatte, mir die von ihm herausgegebenen Arbeiten zuzusenden, zeigt leider nur Abbildungen von Herbst- und Winterexemplaren (vom 13. Nov. und 6. Dec.), die zweifellos zu *S. u. pallasi* zu rechnen sind. *S. u. pallasi* ist auch im Winter im Amurgebiet anzutreffen.

¹ In den Mägen der erbeuteten *S. u. orokensis* sind Reste von *Evotomys rufocanus* und *Sorex* sp. (? *S. shinto saevus* Thomas) gefunden worden.

² A. catalogue of the Bird-skins made by Mr. M. Tatibana in south. Sachalin, during May 1926 to January 1927, Pl. X. Annotationes Ornithologia Orientalis, I. 1928, Dec. 21. Tokyo.

SURNIA ULULA OROKENSIS SUBSP. NOVA

Írta: STACHANOW W. S., Moszkva

3. közlemény (Új sorozat) a Moszkvai Egyetem Zoológiai Múzeumából.

AKARVALYBAGOLY, *Surnia ulula* L. a taigaöv tipikus lakója s ezen belül két alfajra oszlik: *S. ulula ulula* L. és *S. ulula pallasi* But. A Tarbogataiban és Tiansanban izolált kolóniában élők a *S. u. tianschanica* Smallb. (— Korejewi Zar. et Loud.) alfajt képviselik. Miután alkalmam volt tekintélyes számú karvalybaglyot Kelet-sibériából, Sachalin szigetéről és az Amur vidékéről megvizsgálnom, arra az eredményre jutottam, hogy a Sachalin sziget északi részében élő baglyok önálló alakot képeznek, melyet a Sachalin sziget bennszülötteinnek egy kis csoportjáról, az orokokról, *S. u. oro-*

kensis néven vezetek be az irodalomba.

Diagnózisa: A *Surnia ulula orokensis* subsp. nova abban különbözik a *S. u. pallasi* But. és a tipikus *S. u. ulula* L.-től, hogy feje, testének felső része és szárnyfedői sokkal sötétebbek és a fehér foltozás kevésbé fejlett. Typus: ♂ ad. 1929 aug. 7. »Ljugi« halászállomás környéke, Sachalin szigetének északnyugati partvidékén, Tundra vidék. Gyűjtötte Stachanow W. S. (Moszkvai Egyetem Zoológ. Múzeuma.)

A giljások Sachalin szigetén ezt a baglyot »Chai«-nak, a jakutok »titjmjak«-tshirgja«-nak nevezik. A *Surnia ulula orokensis* Stach.-ot magam és Bromley G. F. Sachalin szigetének északi részében a Tundrában és a *Larix dahurica* Turz.-val benőtt taigában találtuk fészkelve.

KISEBB ORNITHOLOGIAI TAPASZTALATOK. (II.)

Írta: Dr. GELEI JÓZSEF, Szeged.

A»TERMÉSZET« 1929. évi 13/14-ik számában ugyanezen a címen mondtam el néhány szegedkörnyéki tapasztalatomat. Jelen közleményem megírására a M. O. Sz. szegedi körzetének megalakulásakor Bodnár Bertalan tanár úrnak előadása és hozzáfűzött megjegyzéseim készítették. Tapasztalataim részben még Kolozsvárról valók, részben pedig azokra is itt Szegeden tettem szert.

A kakukfióka dajkái. Kezdő egyetemi hallgató koromban Kolozsvárt a Lomb alatti Brétfőben a Benczédi-villában nyaraltam, házi privát preceptorként éltem a családnál. Egyik tavaszvégi délelőttön idomtalan kakukfióka tűnt föl a léces kerítésen, amint azt egy vörösbegy nagy szorgalommal és gyakori hangadások között táplálta. Mialatt az etetést szemléltem, egyszer csak nagy meglepetésemre a kertiposzta is a fióka elé repül s szintén bogarat nyújt át neki. A módfelett érdekes eset pontos odafigyelésre készítetett s eközben jöttem rá arra a különös jelenségre, hogy a telhetetlen torkú, hájas fiókának táplálását három madárfaj végezte. Nevezetesen a mondottakon kívül ritkán egy csaláncsúcs is adogatott enni az anyához képest nagytestű madárnak. Nagy kár, hogy akkori eszem nem érte föl ennek a tapasztalatnak rendkívül fontos jelentőségét s magamtól minden munkát félredobva, napokon keresztül nem figyeltem az etetést s nem derítettem ki, hogy melyik volt a költő anyamadár. Azt is jó lett volna megállapítani, hogy pontosan az általam látott három madárka adogatott-e enni, vagy pediglen, amint az igazi anyával ideoda kóborolt a torkos fióka, itt-ott a régi dajka elmaradását új résztvevő pótolta. Amíg vigyáztam az etetésre, mindössze még azt a kedves jelenetet figyeltem meg, amint a lécs tetejére megtelepedett kakukfiókának a szembeeső lécre szállott poszáta nem bírta átnyújtani a táplálékot, rövid kínlődés után a kakuklválára szállott és jobb oldalról úgy adta szájába a bogarat.

Melléklet a »Kócsag« IV. évf. 1. számához. I. tábla.

Phot. P. Skovgaard, Viborg,
Dänemark.

Fiait védő darázsölyv.
Pernis apivorus die Jungen schützend.

Vonuló füstifecskek éjjeli szállása. 1927 őszén a szegedi határban a Maty-ér környékén vadászgattam, gyönyörű verőfényes délután volt. A késő délutáni órákban óriási füstifecskecsapat lepett meg észrevétlenül. Mialatt a foglyokat erre-arra űztem, a laza fecskecsapat a nádasok fölött csapongott, táplálékát fogdosván a napfényben sütkérező legyek s bogarak között. A nagykiterjedésű laza fecskesereg hol erre, hol arra szálldogált, határozott céltalansággal kóborolt. Mikor a nap alábukóban volt, fegyveremet vállamra vettem s hazafelé indultam. A Maty-ér fölött messzire kikanyarodtam az országútra, hogy a sok szántástaposás után a kemény földön haladjak hazafelé. Amint a hídhoz közeledtem s a híd melletti nagy nádas mentén, Rózsa Sándor egykori hirhedt bűvőhelyén haladok végig, élénk süvítés csapja meg a fülemet, amelyet eladdig a magasban keringő s onnan hirtelen alázuhanó varjakról ismertem. Amint tekintetem odavetem, észre veszem, hogy a fecskéim vékony tölcserben vágódnak le a nádasba, hogy ott hirtelen eltűnjenek. A korábbi laza sereg a nádas fölött nagy magasban tömör csapatot formált, amely kis térben ide-oda keringett s közben a csapat közepéből egymásután villámsebessen törtek lefelé a fecskék.

Más egyebet nem tudok elképzelni, mint azt, hogy ezzel az egyenkénti és villámgyors alászálldosással nem akarták az éjszakai megszállást feltűnővé tenni. Azt azonban magam sem tudom, hogy ezzel a gondolatommal hogy egyeztessem össze azt a nagy zsvajt, mely a nádasba alászállt és ott nem a nádszálakon, hanem a földön, a száraz avarba megtelepedett fecsketábor eleinte kifejtett. Abban a hitemben, hogy a megszálló fecsketábort a tartós, kellemes idő ittmaradásra készíti s nekem a következő nap is gyönyörűségem telhetik a sárkányfelhőszerű fecskecsapat estéli megszállásában, a következő nap is kimentem a Maty-ér hídjához, kedves vendégeinknek azonban se hire—se pora nem volt.

Ösztön és tanulás. Örök problémája marad a természettudományos kutatásnak, vizsgálódásnak és szemlélődésnek az állati lélek kérdése. Sohasem fogy ki az ember az állat cselekedetének láttán a kérdésből: öröklött ösztöne, avagy pedig szerzett tapasztalata vezeti-e az állatot. Engemet az a kérdés, ki tudja hányadszor, utoljára 1926 augusztus utolsó hetében ejtett gondolkodóba, midőn szülőotthonomban, Háromszéken, egyik fagyos, hideg, szeles napon feleségemmel és Boros Lajos gyakornokommal a réten keresztül, az Oltnak tartottunk. Hármunkat néhány füstifecske arasznyi távolságra sodort s eközben, amint világosan észrevettük, a lépéseink által fölvert szöcskéket, sáskákat és fölrepített lepkéket fogdoszták el. Azt velem senki sem tudná megértetni, hogy az állattal ösztöne éreztetné meg, hogy ilyenkor repülő bogarak híján tudattalanul vezérelődjék a mozgó ember közelébe. Elöttem világos az, hogy az ilyenkor ereszaljat és minden zeg-zugot megközelítő fecske tapasztalatból jó rá, hogy a rétenmezőn mozgó lények fölverik a nyugton rejtőzködő állatokat, táplálékot s ott betévő falatját megszerezheti. Amint ott a réten elgyönyörködtünk a fecskék nem szűnő csapongásában, egyszerre világossá vált előttem az, hogy miért követik a mezőn legelésző juhnyáját a fecskék és szintén megfejtve láttam az állati tanulékonyágnak modern példáját abban, hogy a kabasólyom miért követi nyomon a mezőn zúgva-dörögve végigsikló gyorsvonatot és hogy a sirályok csapata miért kering a csavarmotoros hajók nyomában. Sem a vonat, sem a propelleres hajó nem játszott szerepet az állat östörténelmében, nem vehetett részt ösztöneinek lassú kicsiszolásában és íme, a sólyom is, a sirály is »halad a korral«, kitanulja, tehát tanulja az újszerű helyzeteket és azokat életfenntartásához kihasználja.

Alig hogy ez a bölcsesség világossá vált előttem, újabb kedves észlelések gyarapították tapasztalataim tárházát. A következő tavaszon a délutáni tűző nap-

fényben a Tisza baloldali töltésén gyalogoltunk a szegedi Nagyfától Szeged felé. Egész szegedi hallgatóságom velem volt. A töltés melletti fű fölött, tőlünk mintegy 200 lépésre, függeszkedő füsti-fecskéket veszünk észre. Azt hittem, szárnyaikkal verik a füvet, hogy a sáskákat fölriasszák. Amint közelebb érünk, pulykacsapat tűnik ki a fűből. Egy öreg pulyka a fiókáit vezetgette. Ezek verték fel a sáskákat s erre leselkedtek a fecskék. Alig haladunk egy kilométert, megint függeszkedő fecskékkel találkozunk. Seholy tanya a környéken s így látatlanban nem mertük ráfogni, hogy újra pulykasereg rejtőzködjék a fűben. Amint 100 méterre megközelítjük a helyet, egyszerre csak fekete sereglyecsapat riad fel a fűből. Itt azok voltak a fecskének táplálékszerzésben segítő életközösségi társai és tanúságtevői, hogy mit nem tanul meg a fecske.

Eszközhasználat. Az ember lelki fensőbbiségének bizonyítására a lélekbúvárok rendszerint azt emlegetik fel, hogy az ember munkára való tökéletességét s egyúttal az állatok fölött álló lelkiségét azzal érte el, hogy eszközöket készített testi fogyatékoságának pótlására. Ma is a majomlélek bűvárai a majomnak az állatok világában magas lelki készségeit éppen azzal igazolják, hogy a majom volna az egyetlen állat, mely az elérhetetlen táplálék megszerzésére eszközt alkalmaz, midőn karót vesz a kezébe, vagy éppen polcot, emelvényt szerkeszt a lába alá, hogy a banánt vagy a narancsot elérje és leverje.

Annak igazolására, hogy a madár is ért az eszközhasználathoz, bárkinek ajánlom a következő, gyorsan végrehajtható kísérletet. Szórjon el úgynevezett korcsos vagy kulcsos dióhéjtörmelékét az utcán, melynek kanyarulataiba dióbél szorult be. Csakhamar verebek kerülnek a dióbélre, s nézze meg azok viselkedését. Amint a veréb a dióbelet morzsánként iparkodik a héjből kiszedni, gyakorta megtörténik, hogy a dió törött felével aláfordul s a belet minduntalan eltemeti. A veréb nem látja táplálékát, de nem számár, hogy otthagyja. Megcsípi a dióhéj szélét s megfordítja a diót. Nem az eszközhasználatnak példája-e ez, ahol a héjat, mint kemény nyelet, arra használja fel a madár, hogy vele, mint eszközzel, forgassa a táplálékot, akár miként mi azt a villával cselekedjük.

Az elmúlt télen még szebb példáját tapasztaltam az eszközhasználatnak. Az ebédlőnk ablakában, az ablakkal szemben lévő fára szalonnadarabokat kötöttünk ki a cinkék etetésére. Gyerekeim velem együtt örvendeztek a reggeli és az ebéd alkalmával az ég madarai sorsán, melyekről az ember gondoskodott. Hosszú időn át szemléltem, hogy a cinke a rövid cernára kötött szalonnát felhúzza az ágra, lábaival lecsipteti s így lakmározik a lerögzített eledelből. Egyszer eszembe jutott, kössük a szalonnákat olyan hosszú cernára, hogy azt a madár ne érje el. S mi történt? Voltak cinkék, melyek a rendes szokás szerint a szalonnára szálltak s rajta himbálódzva falatoztak. Voltak azonban olyanok is, melyek ezután is az ágra szálltak s amennyire bírtak, lenyúltak a cerna után, felhúzták lábuk alá, megcsiptették, újra alányúltak, megint egy darabot emeltek s így a szalonnát a cernán, mint eszközön, felhúzták az ágra. Világos tanúság az eszközhasználatra!

A konc és a civakodás. Az előbb említett cinketársaság előttünk régebről ismeretes volt. Voltakép a hideg tél beálltára azzal érdemelték ki gondozó figyelmünket, mert addig is szüntelen ott tornáztak ablakunk előtt a fákon s gyönyörködtettek mozgásaikkal, szorgos munkáikkal. Soha civódást közöttük nem vettünk észre. A szalonna azonban mindjárt háborúságot csinált. Amint azt legelőször kiakasztottuk, azonnal elkezdődött a verekedés. Hogy egymásnak békét hagyjanak, több helyre akasztottunk ki szalonnát és két helyen faggyúba öntött kölest és kendermagot. A széncinkék között mindjárt csend is lett. Egy molnárcinke azonban még hosszú időn keresztül verekedett. Leghevesebb volt a harc reggelente,

az első kosztolás alkalmával. Ilyenkor a molnárcinke sehol se tűrte közelében a széncinkéket. A reggeli időt a szorgos étkezés helyett rendszerint azzal töltötte, hogy örökösen kergette a széncinkéket, hol az egyik, hol a másik szalonnáról. Lassanként azonban tanult ez is. Megtanulta, hogy a szalonna nem fogy el az orra előtt. Mindennap megkapja a maga részét és lassan abbahagyta ez is a verekedést.

KLEINERE ORNITHOLOGISCHE BEOBACHTUNGEN

Von Dr. JOSEF GELEI, Szeged.

VOR JAHREN beobachtete ich einen jungen Kukuk, den Rotkelchen, Gartengrasmücke und Wiesenschmätzer fütterten. Als die Gartengrasmücke den Schnabel des Nimmersattes von der Anflugstelle aus nicht erreichen konnte, flog sie auf die Schulter des Kukuks und steckte nun bequem den Bissen in den Mund des Stiefkindes. Ich verfolgte die Gesellschaft damals nicht weiter, was ich heute bedauere. Es wäre interessant gewesen, festzustellen, ob beim Weiterstreichen des Jungen mit den eigentlichen Pflegeeltern nicht andere Ammen diesen zu Hilfe gekommen wären.

An einem Herbstnachmittag 1927 sah ich bei Szeged über einem Röhricht ein grosses Schwalbenheer im losen Verbände hin- und herfliegen. Gegen Abend verdichtete sich der Schwarm und ich sah, wie aus der Mitte die Schwalben sich nacheinander einem dünnen Trichter ähnlich, blitzschnell in das Rohr niederliessen. Es schien, als ob sie durch dieses Verhalten ihren Schlafplatz nicht verraten wollten, welcher Ansicht jedoch der bald einsetzende Lärm der im trockenen Pflanzengewirr auf dem Boden bereits Platz genommenen Schwalben widersprach.

An einem kalten, windigen Tage, Ende August 1926, beobachteten wir auf einer Wiese, wie Rauchschwalben die von unseren Tritten aufgeschreckten Heuschrecken und Schmetterlinge wegschnappten. Hier konnten die Schwalben unmöglich vom Instinkt geleitet worden sein, sondern nur aus Erfahrung gehan-

delt haben. Aus gleicher Ursache folgt der Baumfalk dem über Ackerland dahineilenden Schnellzug und die Möwe dem Schraubendampfer. Im Frühling 1927 sahen wir Rauchschwalben über einer grasigen Stelle rüttelnd. Ich dachte, sie wollen durch Schlagen mit ihren Flügeln Heuschrecken aufscheuchen. Näher tretend kam eine Schar Trutzhühner aus dem Grase hervor, eine Mutter mit ihren Jungen. Diese stöberten die Heuschrecken auf, auf welche die Schwalben lauerten. Noch am selben Tage wiederholte sich das Schauspiel, diesmal waren es jedoch Stare die den Schwalben zur Nahrung verhalfen.

Streut man Nusschalenstücke mit noch drinnsteckenden Kernresten auf die Strasse, so kommen bald Sperlinge herbei, die bemüht zu den Kernen zu gelangen oft die Schalen umkehren und so die Leckerbissen verdecken. Die Sperlinge wissen sich jedoch zu helfen, denn sie ergreifen mit ihrem Schnabel den Rand der Schale und wenden sie wieder in die richtige Lage. Haben wir hier nicht ein Beispiel vom Benutzen eines Gerätes bei der Nahrungsaufnahme, wobei die Schale als harter Stiel zum Umdrehen der Nahrung gebraucht wird, ähnlich, wie wir es mit der Gabel tun? Und doch wird ein Gebrauch von Geräten bei der Nahrungsaufnahme nur dem Menschen und Affen, als Beweis einer höheren Intelligenz zugeschrieben. Im vergangenen Winter machte ich die Beobachtung, dass Meisen den an kurze Fäden gebundenen und an einem Baum befestigten Speck zu sich auf den Zweig zogen und so behämmerten. Ich band hierauf den Speck an lange Fäden. Was

geschah? Einige Meisen setzten sich wie gewöhnlich auf den Speck und pickten baumelnd daran. Andere aber setzten sich wie früher auf den Zweig, langten mit dem Schnabel tief nach unten und zogen den Speck auf den Ast. Ein klares Beispiel einer Gerätebenutzung!

Eine andere Beobachtung an dieser Meisenschar möchte ich hier noch erwähnen. Vor Aushängen des Speckes lebten sie im grosser Eintracht. Mit dem Erscheinen des Speckes aber begann auch

gleich die Rauferei. Um Frieden zu stiften, hing ich an mehrere Stellen Speck. Nun gab es bei den Kohlmeisen Ruhe, doch eine Blaumeise liess von der Rauferei noch lange Zeit nicht ab. Besonders morgens jagte sie die Kohlmeisen von den Speckstücken. Doch langsam lernte auch dieser Vogel. Er lernte, dass der Speck nicht verschwindet, sondern jeden Tag seinen Teil abgibt und so stellte auch er die Rauferei ein.

ZUR FRAGE, OB NEBEL- UND RABENKRÄHE RASSEN ODER ARTEN SIND

Von Dr. H. v. BOETTICHER, Coburg.

ERFREULICHER Weise hat sich der Begriff der geographischen Rasse in der Zoologie, besonders in der Ornithologie, fest eingebürgert. Formen, die sich nur durch geringfügige, aber konstante, erbliche Merkmale unterscheiden und sich geographisch vertreten, werden als Rassen angesehen, die in ihrer Gesamtheit einen Rassenkreis darstellen. Rassenkreise entsprechen also ziemlich derjenigen systematischen Stufe, die man gemeinhin als Art bezeichnet. Es stellt sich aber heraus, dass es verschiedene Formen gibt, die sich geographisch vertreten, deren Ähnlichkeit aber doch zu einer verschiedenen Auffassung ihrer Verwandtschaftsnähe Veranlassung geben kann. So kommt es, dass diese Formen von dem einen Autor als Rassen eines einzigen Kreises, von dem anderen aber als Vertreter verschiedener Rassenkreise, als selbständige Arten angesehen werden. Zu solchen strittigen Formen gehören die festländischen Jagdfasanen einerseits und die japanischen Schillerfasanen andererseits, die gemeinen und die sog. Einfarbstaaere, die verschiedenen Keilschwanzloris, die Schild- und Rotschitelwitwen, die afrikanischen Stumpfschwanzpapageien der Gattung Poicephalus und viele andere mehr. Dazu gehören aber auch unsere Nebel- und Rabenkrähen. Nach meiner Ansicht genügt das gegenseitige geographische Vertreten der verwandten Arten allein noch nicht, die Formen nur dieserhalb als Rassen desselben Kreises anzusehen. Dazu gehört, dass die innere Verwandtschaft auch durch grössere Ähnlichkeit der Färbung und Gestalt, Lebensweise und Betragen und verschiedene andere Momente dokumentiert wird. Es gibt nahe verwandte Arten und Gattungen, die sich geographisch vertreten. Man wird nur wegen des geographischen Vikariats doch die Elefanten Afrikas und Indiens, die Löwen und Tiger nicht als Rassen desselben Kreises ansehen, denn ihre Verwandtschaft ist eine nicht so nahe. Der Gold- und Diamantfasan vertreten sich vollkommen und kreuzen sich auch völlig unbeschränkt untereinander. Trotzdem wird es niemandem einfallen, sie als Rassen desselben Kreises anzusehen.

Man muss m. E. zwei verschiedene Arten des geographischen Vikariats unterscheiden, ein primäres, das, wie wir gleich sehen werden, bei der Ausbildung der Rassen massgebend ist, und ein sekundäres, das durch das nachträgliche Ein-

dringen einer nahe verwandten Art in das Gebiet der anderen und durch Abdrängen der letzteren durch die erstere bedingtes, wie bei Haus- und Wanderratte, Löwe und Tiger in Indien u. s. w.

Wie müssen wir uns überhaupt die Bildung geographischer Rassen vorstellen? Wir können es uns nur so denken, dass irgendwo an einzelnen Stücken einer Art mehr oder minder rein zufällig sich kleine Abänderungen einstellen, oder wie der Biologe sagt, eine Mutation auftritt. Solche Mutationen treten garnicht so selten auf. Man denke doch nur an die auch bei wildlebenden Tieren immer wieder auftretende völlige oder teilweise Weissfärbung! Ist eine solche Abänderung aber dem Tier schädlich, wie eben für die meisten wildlebenden Tiere die Weissfärbung, durch die sie ihren Feinden verraten werden, so werden die betreffenden Stücke, früher oder später, relativ bald vernichtet. Eine Weiterzucht solcher Tiere wird unter normalen Umständen nicht erfolgen. Ist die Abänderung aber unschädlich, indifferent, oder gar nützlich, wie z. B. die erwähnte Weissfärbung in einem schneebedeckten Lande, so kann diese Abänderung erhalten bleiben und unter günstigen Umständen, wenn sie erblich auftritt, weitergezüchtet werden. Aber es muss noch etwas anderes hinzukommen, damit diese Abänderung konstant wird und zur Bildung einer durch sie abweichenden Rasse oder späterhin einer Art führt. Die Tiere, die die betreffende Abänderung zeigen, müssen von den übrigen Stücken räumlich getrennt sein, um rein durchgezüchtet werden zu können. Denn sonst würde die plötzlich aufgetretene Abänderung, sicher früher oder später dadurch ausgetilgt werden, dass die Tiere, die die Abänderung zeigen, sich immer wieder mit den Stücken der Stammform vermischen. Nur wenn die neue Abänderung in Bezug auf die ursprüngliche Bildung nach den Begriffen der Erblehre vorherrschend, dominierend ist, würde sie sich bei einer solchen Vermischung mit der Stammform, Panmixie, durchsetzen können, dann aber wohl auch allen anderen Stücken der Stammform sich allmählich mitteilen, und auf diese Weise jedenfalls nie zu einer Sonderung in zwei geographische Rassen führen.

Es ist daher für die Ausbildung neuer geographischer Rassen unbedingt eine räumliche Sonderung, eine Isolierung nötig. Wird nun aber diese Grenze, die die neue Rasse bei ihrer Bildung von der alten trennte, später wieder irgendwie aufgehoben, sodass die Populationen beider Rassen, wenigstens in den Grenzgebieten wieder zusammenstossen, so würde hier, wenn es sich um nur erst wenig differenzierte Rassen handelt, entweder wieder eine Panmixie stattfinden, die das Aufsaugen der einen Rasse durch die andere bewerkstelligen würde, oder es würden sich mit der Zeit Übergangs- und Verbindungsrasse einstellen. Dieses würde z. B. nach meiner Ansicht meist der Fall sein, wenn es sich um Rassen handelt, die sich durch verschiedene Grössen in Anpassung an das Klima unterscheiden. Hier würden sich im klimatisch vermittelnden Gebiet wohl sicher intermediäre Rassen finden. Haben sich dagegen die ursprünglichen beiden Rassen im Laufe der Zeit und der Weiterentwicklung schon so weit auseinander entwickelt, dass bei ihrem Zusammentreffen in dem nunmehr beiden zugänglichen Grenzgebiet, sich zwar häufige, aber doch immer nur gelegentliche Verbastardierungen finden, sich aber daneben in der Hauptsache immer noch beide Formen unvermischt neben einander erhalten, so müssen wir sagen, dass aus den beiden ursprünglichen Rassen sich inzwischen Arten entwickelt haben. Hartert sagt mit Recht auf S. 1965 der Vög. pal. F.: Für die Annahme einer Bastardbildung ist doch aber Bedingung das Vorhandensein beider Elternarten am selben Platze! Dieses ist aber z. B. bei Nebel- und Rabenkrähen der Fall,

In dem zwar breiten, aber für die Verhältnisse der Vögel doch verhältnismässig recht schmalen Grenzgebiet zwischen den Gebieten der Raben- und Nebelkrähen finden sich zwar immer wieder, manchmal zugegebenermassen ziemlich häufig Mischlinge zwischen beiden Formen in allen möglichen Abstufungen, immer aber auch die Stammformen in reinblütigen Exemplaren, u. zw. meist in der Überzahl. Eine kompakte Mischlingsbevölkerung, entstanden aus einer innigen Vermischung aus beiden Formen, ist hier aber nicht vorhanden. Das ist m. E. ein sicheres Zeichen dafür, dass das Verwandtschaftsgefühl beider Formen doch schon stark abgeschwächt ist.

Meines Erachtens müssen wir uns die Geschichte der Aaskrähen etwa folgendermassen vorstellen.

Ursprünglich wurde das Gebiet in seiner ganzen Ausdehnung von einer einheitlichen Krähenform bewohnt. Dann bildete sich irgendwo, warscheinlich wohl im südlichen Mittelasien eine neue Rasse aus, kenntlich durch mutativ auftretende helle, graue Rumpffärbung. Beide Rassen waren räumlich getrennt und entwickelten sich beide ganz selbständig weiter. Die graugezeichnete, also die Nebelkrähe, die also damals erst nur eine Rasse der Rabenkrähe war, dehnte allmählich ihr Gebiet, weiter nach Norden gehend, stark aus. Im Laufe dieser Wanderung trafen die Scharen der Nebelkrähen auf das weit ausgedehnte Gebiet der Rabenkrähen und drangen keilförmig in dieses ein. Als dieses geschah, waren sich aber die Nebel- und Rabenkrähen bereits soweit äusserlich und innerlich entfremdet, dass sie sich keineswegs als gleichartig ansahen. Trotz gelegentlicher Vermischungen hielten sich die Formen rein. Gleich den Wanderratten, die überall dort, wo sie einwanderten, die naheverwandten Hausratten verdrängen, gleich den Tigern, die überall in Indien den hier ursprünglich weit verbreitet gewesenen, heute nur in Kathiawar vorkommenden Löwen verdrängten, verdrängten die Nebelkrähen die ansässigen Rabenkrähen. Würde es sich um so nahe verwandte Formen handeln, wie es doch Rassen allgemein sind, so würde bei diesem Prozess die eine Rasse in der anderen einfach aufgehen, ohne sie zu verdrängen. Die Heimat der Rabenkrähen wurde aber offenbar von innen heraus von den Nebelkrähen erobert. Die Rabenkrähen wurden dadurch offensichtlich abgedrängt und in zwei Lager gespalten, ein westeuropäisches und ein ostasiatisches, beide getrennt durch das nunmehr von Süd nach Nord sich erstreckende kompakte Nebelkrähenreich. In beiden Rabenkrähenlagern bildeten sich, durch Isolierung hervorgerufen und in Anpassung hauptsächlich an das Klima der Heimat, nunmehr zwei Rassen der Rabenkrähe heraus, während die Nebelkrähen ihrerseits in dem weiten Gebiet ihrer nunmehrigen Heimat in mehrere Rassen zerfielen. So haben wir jetzt das eigenartige Verbreitungsbild vor Augen: ganz im Westen Rabenkrähen der einen Rasse, weiter östlich verschiedene Rassen der Nebelkrähe, ganz im Osten wieder Rabenkrähen der anderen Rasse. Das spricht offenbar für eine Entstehung der Formen in der oben angegebenen Art. Wären die westlichsten Krähen ganz schwarz, und würden die Krähen von Westen nach Osten zu allmählich immer grauer und heller, sodass im fernsten Osten die allerhellsten zu Hause wären, dann stände nicht soviel dagegen, alle durch allmähliche Übergänge mit einander verbundenen Raben- und Nebelkrähenformen als Rassen ein und desselben Rassenkreises anzusehen. So aber ist das m. E. gekünstelt und unnatürlich.

FAJTÁK-E VAGY FAJOK A SZÜRKE- ÉS FEKETE VARJAK?

Írta: Dr BOETTICHER HANS v., Coburg.

A madártanban azokat a formákat, amelyek csak apróbb, de állandó, örökös bélyegeken egymástól különböznek és egymást földrajzilag helyettesítik, fajtáknak nevezzük. Ezek a fajták együttesen a fajtakört alkotják. A fajtakör fogalma tehát jórészt megegyezik azzal, amit általában fajnak nevezünk. Van azonban formák, amelyek egymást földrajzilag helyettesítik ugyan, de amellett hasonlóságuk olyan, hogy egyik szerző egyetlen kör fajtáinak, másik különböző fajtakörök képviselőinek, önálló fajoknak tartja. Ilyen vitás formákhoz tartoznak többek között a mi szürke- és fekete varjaink is. Szerintem rokon fajok kölcsönös földrajzi helyettesítése magában még nem elegendő, hogy a formákat csak ezért ugyanazon kör fajtáinak tekintsük. Ehhez szükséges, hogy a belső rokonság színben, alakban, életmódban, viselkedésben és más egyében is kifejezésre jusson. Földrajzi fajták keletkezését csak úgy képzelhetjük el, hogy valahol egy faj bizonyos egyedein többé-kevésbé tisztán véletlenül apró elváltozások jelentkeznek, azaz mutáció lép föl, amely csak akkor tenyészhető tisztán tovább, ha ezek az egyedek térbelileg elkülönülnek a többitől. Ellenkező esetben összekeverednének a törzsalak egyedeivel s elvesztenék a hirtelen föllépett elváltozást, vagy ha ez az öröklés szerint domináló volna, akkor a törzsalak többi egyedeire is átszarmazna s megint nem vezetne két földrajzi fajta elkülönülésére.

Ennélfogva új földrajzi fajták képzéséhez föltétlenül szükséges a térbeli különválás. Ha azonban az a határ, mely az új fajtát keletkezése alkalmával a régitől elválasztotta, később valamiképen megszűnik, úgyhogy a két fajta legalább a határterületen ismét egymásra talál, akkor még kevésbé differenciált fajták esetében az egyik fajta megfog semmi-

sülni vagy idővel átmeneti és összekötő fajták fognak föllépni. De ha a két fajta már annyira különböző, hogy össze találkozásuk a határon ugyan gyakran, mindamellett csak alkalomadtán korcsok képződésére vezet és emellett főként még mindkét alak egymás mellett összekeveretlenül megmarad, akkor azt kell mondanunk, hogy a két eredeti fajtából időközben fajok keletkeztek. Jogosan mondja Hartert, hogy korcsok csak ott képződhetnek, ahol mindkét szülőfaj ugyanazon a helyen található. Ez pedig így van a szürke- és fekete varjú esetében.

A fekete- és szürke varjú előfordulásának határterületén ugyan elég gyakoriak a két forma közti keverékek mindenféle fokozatai, azonban ezek mellett a két törzsalak is előfordul tisztavérű példányokban, mégpedig rendszeren túlnyomó többségben. Véleményem szerint ez arra mutat, hogy a két forma közti rokonság már nagyon gyengén jut kifejezésre.

Ezeknek a varjaknak történetét nézetem szerint a következőképen képzelhetjük el. Eredetileg az egész területet csupán egy varjúforma lakta. Azután valahol, valószínűleg Középázsia déli részén, új fajta keletkezett, mely törzsének szürke színével tűnt föl. Mindkét fajta elkülönülten önállóan fejlődött tovább. A szürkeszínű, amely akkor a fekete varjúnak csupán fajtája volt, észak felé terjeszkedve lassanként nagy területet foglalt el. Ezen vándorlása közben ék alakúan benyomult a fekete varjú nagy kiterjedésű birodalmába. Amikor ez történt, a szürke- és fekete varjú azonban külsőleg és belsőleg már annyira eltávolodott egymástól, hogy esetleges összekeveredésük ellenére is tisztán fönnmaradtak. Ahogy a vándorpatkány be vándorlása alkalmával mindennünnen kiszorította közeli rokonát a házipatkányt és ahogy a tigris mindenütt Indiában kiszorította az ott eredetileg nagyon elterjedt oroszlánt, mely ma csak Kathiawarban fordul elő, úgy szorította ki a szürke varjú a fekete varjút. Ha utóbbiak

olyan közeli rokonok volnának, amilyenek általában a fajták, akkor az egyik fajta a másikba folyt volna. Így azonban a szürke varjú előrenyomulásával a fekete varjú birodalma két részre bomlott, nyugateurópai és keletázsiai részre, kettejük között a szürke varjú tömören lakott birodalma. Mindkét, a fekete varjútól lakott részben, izolálás következtében és alkalmazkodva a terület klímájához, a fekete varjú 1—1 fajtája alakult ki, a szürke varjú pedig az általa meghódított területen több fajtára szakadt. Ennek folytán ma nyugaton a fekete varjú egyik

fajtáját találjuk, tovább keletre a szürke varjú különféle fajtáit és keleten megint a fekete varjú egy másik fajtáját. Ez nyilván a fenti értelemben magyarázza a formák keletkezését. Ha a legnyugatibb varjak egészen feketék volnának és ha a varjak nyugatról keletre fokozatosan szürkébbekké és világosabbakká válnának, akkor nem volna nehéz a fekete és szürke varjak összes, egymással átmenetekkel összekötött formáit egy fajtakör fajtáinak tekintenünk. Így azonban a dolog, véleményem szerint, mesterkéltséggel és természetellenes.

KAKUKTOJÁSOK A MECSEKBŐL

Írta: AGÁRDI EDE, Püspökszenterzsébet.

TUDOMÁNYOSAN 1906 óta foglalkozom a tojásgyűjtéssel, de csak 1909. évi június hó 18-án találtam meg a kakuk tojását. A tojás, sajnos, egyedül volt a tövisszűrő gébicsfészkekben, mely a Mecsek-hegység lábánál, gesztenyeerdő melletti kis szilvásban foglalt helyet. Egyszínű halványkék színével a *Muscicapa albicollis*-tojás színéhez hasonlít leginkább. Alakja nem szabályos tojásalakú, mely körülmény is kakuktojás voltára vall. Vastagabb végén alig vékonyodik meg s így nagyon tompa formája van. Mérete: 22.5×17 mm. Szemcsézete durva. Kár, hogy egymagában volt a fészkekben, de ez a körülmény még nem ok arra, hogy kétségbe vonjuk kakuktojás mivoltát. Sőt, amint látni fogjuk, nem ritka eset, egymagában találni kakuktojást a fészkekben. Más nem is lehet a fent leírt, mint kakuktojás. Kizárt dolog, hogy ezt a tojást seregély tojta volna, mert annak tojása színben hasonlít ugyan, nagyságra sem sokkal nagyobb, de odúlakó létére semmi körülmények között nem tojik szabadonálló, a jelen esetben pedig határozottan felismerhető tövisszűrő gébicsfészkekbe. A kövirigóról szintén nem tehető fel, hogy *Lanius collurio*-fészkekbe tojt, — a többi hasonló színű tojások, mint *Saxicola rubetra*, *Phoenicurus phoenicurus*, — annyira kicsik, hogy már ezért sem téveszthető össze a talált tojással, meg azután előbbi a rétből, a fűben, utóbbi pedig odúban fészkel. A tojáshéj keménységére nem figyeltem akkor, nem tudtam, hogy ez biztos ismertetőjele a kakuktojásnak.

Az elmúlt tavasszal rámmosolygott a szerencse és bepillantást engedett a kakuk titokzatos tojásrakásának rejtélyébe.

A szintér a Mecsek-hegységnek cser, tölgy, bükk és gyertyánfából álló részlete. Az erdőt észak-déli irányban mély szakadékos gödrök szelik. Ezen gödrök oldalában sok vörösbegy (*Erithacus rubecula*) fészkel. Az első kakuktojást egy ilyen vörösbegyfészkekben találtam, május hó 18-án. A fészkekben magában volt a tojás. Hiába néztem, hogy a fészkek környékén nem találkoztam a fészkekből esetleg kiszórt vörösbegytojást, — nem volt. A tojás világos zöldesszürke alapon violás és barna elmosódott foltokkal, kisebb-nagyobb pettyekkel és néhány apró világosabb és sötétebb ponttal volt tarkítva. Mérete: 24.5×16.8 mm.

Június hó 19-én találtam három kakuktojást, mindegyik teljes fészekalj *Erithacus rubecula*-fészekben. Két fészekben a kakuktojás 5—5 vörösbegytojással volt, egyikben pedig hetedmagával.

A három kakuktojás mindmegannyi más típus volt. Alakra, színre, mintázatra teljesen elütnek egymástól. Az első leheletszerű violás alapon, kékesszürke és barna elmosódott foltokkal és néhány kicsi sötétbarna, csaknem fekete ponttal. Alakja megnyúlt, karcsú tojás, semilyen más madarunk tojásához nem hasonlít. Mérete: 24.5×16 mm. A másik világos élénkzöld alapon, szabálytalan görbe elmosódott foltokkal, felhőzettel és néhány kicsi barna ponttal. Alakja szabálytalan tojásalak, a végén hirtelen hegybemenő. Mérete: 21.9×16 mm. A harmadik olyan kotlott állapotban volt, hogy nem tudtam preparálni. Szerencsémre, ugyanolyan kakuktojást, mint amilyen a harmadik fészekben volt, a tavasszal még kettőt találtam. Ezek tehát ugyanattól a kakuktojótól származtak.

Június hó 22-én ismét találtam egy kakuktojást öt vörösbegytojással egy fészekben. Ez a tojás világosszürke alapon, szabálytalan kisebb-nagyobb sötét-szürke és vörös folttal tarkított. A tojás meglehetősen rövid és vastag, egyébként elég szabályos alakú. Mérete 22×17 mm.

Június hó 29-én egy ugyanilyen színű és alakú *Cuculus*-tojást leltem, de egymagában, szintén vörösbegy-fészekben. Mérete 22×17 mm.

Július hó 6-án találtam szintén *Erithacus rubecula*-fészekben, negyedmagával az utolsó kakuktojást. Halványzöld alapon, szürkés, elmosódott, kevés felhőzettel, kisebb-nagyobb szabálytalan, világosabb és sötétebb barna ponttal, folttal és vonalkával. Ez utóbbi még a legszebb, bár mindegyik igen szép és a leírt hét tojás ötféle típust mutat. A legutolsó határozottan hasonlít a *Coccythraustes* tojásaihoz. Többé-kevésbé szabályos tojásalakú, mérete 23.9×17.7 mm.

Ezideig, különösen az utóbbi években, mindig lázasan kerestem a kakuktojását és nem tudtam ráakadni. Úgy gondoltam, hogy az erdőben minden kisebb madár fészket átnézem és majd csak sikerül találni.

Megnéztem sok énekes rigó, feketerigó, erdei pinty, sisegő füzike, erdei pipis, vörösbegy, őszapó, ökörsem, meggyvágó, egy-egy zöldike, léprigó, mezei barátposzáta, tövisszűrő gébics fészket és nem leltem a kakuktojására. Az idén pedig az erdőnek aránylag kis, mintegy 100 kat. hold területen, hét fészekben találtam kakuktojást.

A tojások mind vörösbegy-fészekben voltak. Két ízben egymagában volt a kakuktojás a fészekben.

A tapasztaltakból az alábbi következtetéseket vonhattam le:

1. A kakuk olyan területen telepszik meg fájának fenntartása céljából, ahol kis területen egy madárfajt tömegesen talál fészkelve. Ezt azért teszi, hogy tojásait — melyeknek száma egy-egy tojónál elég tekintélyesre tehető, — könnyű szerrel elhelyezhesse és ne kelljen minden egyes tojása számára hosszas kereséssel mostoha után kutatni.

2. Több kakuk fészkel egymáshoz közel és így annál inkább szükséges, hogy sok fészket találjon egy-egy madárfajból. Feltehető, hogy egy környéken fészkelő, helyesebben élő kakukok közös szülőktől származtak s így ugyanolyan madárfaj fészkeit keresik fel, mert köztudomású, hogy a kakuk azon faj fészkébe rakja tojásait, amilyen faj fészkében ő maga napvilágot látott, sőt minden ivadéka is megtartja mostohája fészket tojásainak lerakásakor.

3. A kakuk az általam megfigyelt területen és esetek nagyobb részében nem tojhatta be tojásait a vörösbegy fészkébe, hanem úgy kellett azt becsempésznie.

Emellett tanuskodott az a körülmény, hogy a fészkek olyan rejtett helyeken voltak elhelyezve, hogy a kakuk nem férhetett oda tojásának letojása céljából.

Sokkal természetesebbnek is találom, hogy a kakuk valahol a mostoha madár fészkéhez közel tojja le tojását a földre és ott várja ki, míg a mostoha elszáll a fészkeről, mint semhogy a kakuk kiszemelje azt az időt, amikor a mostoha fészke szabad és kitegye magát annak a veszélynek, hogy a bár kisebb, de fészket mégis csak védeni igyekvő mostoha madarak elúzzék és így tojásrakását esetleg megghiusítsák, miközben ő hosszabb időt volna kénytelen eltölteni a tojás lerakásakor.

4. A kakuk mostohájának fészke környékét gondosan megfigyeltem, de sohasem találtam egy tojáshéjdarabkát, miből arra következtethettem volna, hogy a kakuk a mostoha fészkeből tojást dobott volna ki. Tehát, ha dob ki tojást a mostoha fészkeből, úgy ezt ügyesen teszi és messze elviszi a tojást, hogy semmi nyoma ne maradjon csalóka munkájának.

5. A mostoha néha otthagyja a fészket, minek bizonyága az egyedül talált kakuktojások. Kétízben is találtam az idén kakuktojást egymagában vörösbegy fészkekben. Csak úgy magyarázható meg ez a körülmény, hogy a kakuk olyan fészkebe tojta tojását, amely fészkekben csak egy vagy két tojás volt és a kakuk, amikor becsempészte tojását a fészkebe, szokása szerint kidobott egy tojást, az egyetlen a fészkekben lévő tojást, vagy véletlenül mindkettőt, ha kettő volt benne.

Nem tudom ugyanis elhinni, hogy a kakuk üres fészkebe tojja, vagy csempészné tojását, — viszont az sem tehető fel, hogy — amennyiben valami tojásrabló állat kirabolta volna a fészket, — hogy következetesen éppen a kakuktojást hagyta volna meg egymagában a fészkekben. Fennállhatna még az az eset, hogy a kakuk mégis üres fészkebe is elhelyezi tojásait akkor, amikor nagyon sürgős a tojás letojása és nem talál gyorsan az általa bitorolni szokott fészkekből tojással teltet. Az egyedül talált kakuktojások fészket később is megnéztem azon célból, hogy a vörösbegy nem tojt-e bele a fészkebe? De a fészkeket üresen találtam.

A június 29-én talált fészkek elhagyottnak látszott, míg a május 18-án talált tojás mutatta, hogy már régebben volt a fészkekben.

6. A már leírt és a tavasszal talált hét kakuktojás határozottan és élesen megkülönböztethető 5 típus. Ezek a tojások egymástól annyira elütnek, hogy biztosan lehet állítani, hogy öt kakuktojótól származnak. Nem áll tehát az a feltevés, amit többször hallani, hogy egyazon madárfaj fészkébe mindig ugyanolyan színű és mintázatú kakuktojást találni.

Elütnek a talált kakuktojások a mostoha vörösbegy tojásaitól is. Még legjobban az a kakuktojás hasonlít valamelyest a mostoha tojásaihoz, amilyen kakuktojást hármát is találtam. Úgy látszik, ez a kakuk volt az ezen vidéken először megtelepedett kakuk és a többi tojást tojt kakuk csak később kereste fel ezt a terepet tojásainak lerakása céljából, amikor észlelte, hogy a sok vörösbegy fészkelése alkalmas erre.

7. A Cuculus-tojások nagyobbak a mostoha tojásainál és egyik esetben sem közelíti meg a mostoha tojása nagyságra a kakuktojást. Ahol a kakuktojás 24.5×16 mm, ott a vörösbegytojás 18.5×14.9 mm. Ahol a kakuktojás mérete 23.9×17.7 mm, ott a mostoháé 19.8×15.1 mm.

8. A kakuk, amíg tojásainak lerakásával van elfoglalva, vigan hallatja hangját, hangos tőle az erdő és amint elhallgat, nincs is mit keresni már a tojása után. A legtöbb madarunknál az ének a madárszív, a szerelem megnyilvánulása és így a fészkekrakás, költés, legfeljebb még a madárfiak felnevelésének rövid idejére szorítkozik. Egyes madárfajunk mégis hallatja énekét még tovább is. Sárgarigónk

augusztusban is szól, füsti fecskénk fiainak szárnyrabocsátása után is vígan ficserékel. Június hó 8-án ritka kakukhangversenyben volt részem. Alkonyatkor sértámtam haza területemről és egyszerre 3—4 kakuk, közel egymáshoz szenvedélyesen szólt. Hevítette még szívüket a pünkösdi szép nyár.

Június 19-én is sűrűn szólt a kakuk, különösen a bitorolt fészkek táján. E hó 22-én szól még, de nem oly sűrűn; 29-én keveset hallani már. Július 6-án negyednapi kint tartózkodásom alatt egyetlen kakukhangot nem hallani.

9. Az általam talált kakuktojások közel voltak egymáshoz. A két legközelebb fekvő fészkek egymásközi távolsága nem volt több 200 méternél. Tehát közel megférnek egymás mellett. Ezen említett két kakuktojás nem származott egy és ugyanazon kakuktól.

* * *

Örömmel várom már a következő tavaszt, amikor április végétől július elejéig minden szabad időmet kint fogom tölteni a kakukokkal és figyelni fogom őket. Talán sikerül újabb kakuktojástípusokat találni. Figyelni fogom, hogy mekkora körzetben található egy-egy típusú tojás. Keresni fogom ökörszem, erdei pipis és füzike fészkekben, mely fajok szintén sűrűn találhatók.

Igyekszem ellesni a tojás becsempészését. Fel fogom keresni idejében az összes megtalálható vörösbegyfészkeket és türelemmel fogok a fészkeknél elrejtözve időzni, hogy a kakukot tetten érjem mesterkedésein.

ÜBER KUCKUCKSEIER AUS DEM MECSEKGEBIRGE.

Von EDMUND AGÁRDI.

AM 18 JUNI 1909 fand ich ein hellblau gefärbtes Kuckucksei allein bei *Lanius collurio*, der sein Nest auf einem Pflaumenbaum gebaut hatte. Masse dieses Eies 22.5×17 mm. Im Jahre 1930 war ich glücklicher, denn ich konnte mehrere Kuckuckseier sammeln. Der von mir besuchte Teil des Mecsekgebirges ist mit Zerreichen, Eichen, Buchen und Hainbuchen bewachsen und wird von Nord nach Süd durch abschüssige Gruben durchzogen. In den Abhängen dieser Vertiefungen nisten viele Rotkehlchen, die hier die Pflegeeltern des jungen Kuckucks sind. Am 18. Mai fand ich 1 Kuckucksei in dem noch leeren Nest eines Rotkehlchens. Farbe des Eies: Auf grünlichgrauem Grunde stehen violette und braune verwaschene Flecke und dunkle Punkte. Masse: 24.5×16.8 mm. Am 19. Juni gelang es mir in 3 vollzähligen Gelegen der Rotkehlchen je ein Kuckucksei aufzufinden. Gestalt und Farbe dieser Eier verschieden. Das erste Ei auf zart violetterm Grunde mit

blaugrauen und braun verwaschenen Flecken und einigen dunkelbraunen Punkten; 24.5×16 mm. Das zweite Ei auf lebhaft lichtgrünem Grunde mit unregelmässigen Flecken, Wolken und einigen braunen Punkten; 21.9×16 mm. Das dritte Ei war zu stark bebrütet und konnte nicht präpariert werden, doch fand ich bald darauf noch 2 solche Eier, die alle von einem Weibchen stammen. Am 22. Juni lag in einem mit 5 Eiern belegtem Rotkehlchennest 1 Kuckucksei, das auf lichtgrauem Grunde dunkelgraue und rote Flecken hatte; 22×17 mm. Am 29. Juni fand ich ein ebenso gefärbtes Kuckucksei allein im Neste eines Rotkehlchens; 22×17 mm. Am 6. Juli fand ich das letzte Kuckucksei in der Saison neben 4 Eiern des Rotkehlchens, das einem Kernbeisserei ähnlich gefärbt ist; 23.9×17.7 mm. In die meisten dieser Nester konnte der Kuckuck nur mit Hilfe seines Schnabels das Ei hineingelegt haben. Nie fand ich Reste von Eierschalen in der Nähe der Nester. Alle mit Kuckuckseiern belegte Nester standen in geringer Entfernung voneinander, die nächstliegenden, 200m entfernt, enthielten Eier von zwei verschiedenen Weibchen.

A ZOSTEROPS SIMPLEX SWINH. SIKERES TENYÉSZTÉSE A FOGSÁGBAN

Írta: SCHMITT ZOLTÁN.
(1 fényképpel.)

TAPASZTALAT szerint a legtöbb madár a fogságban is költ, ha megfelelő kalit vagy helyiség áll rendelkezésére és nem háborgatják. Az eddig fogságban tenyésztett madárfajok legnagyobb része magevő volt. Ezeknél a fiókák felneveléséhez szükséges táplálékot általában nem nehéz megadni. Sokkal nehezebb és körülményesebb azonban a rovarévők, különösen a kisebb fajok sikeres tenyésztése. Tartásuk is sokkal több szakértelmet kíván, a költéskor pedig nehéz a fiókák felneveléséhez szükséges élelmet kellő mennyiségben beszerezni.

Fészkekből kiszedett fiókák felneveléséhez a friss hangyatojás és lisztkukac elégséges állati tápláléknak bizonyult. Azonban, ha a nevelést az ember a szülőkre bízta, a legtöbb esetben még csupasz hernyók és egyéb lágytestű rovarok is elengedhetetlenül szükségesek, amelyeknek begyűjtése, még a kisebb fajok részére sem könnyű feladat, különösen nagyvárosi embernek. E tekintetben érdekes megfigyeléseket tehettem a *Zosterops simplex* Swinh. tenyésztésénél.

A *Zosteropidák* a füzikéhez hasonló nagyságú és alakú madarak, rovar-, gyümölcs- és mézevők. A legtöbb faj felül zöldes-sárga, alul pedig szürkés-fehér színű és szemeiket rendszeren fehér gyűrű övezi. Körülbelül 180 faj él Ázsia, Afrika és Ausztráliában, főleg a szigeteken. A *Zosterops simplex* hazája egész China, Hainan, Formosa és a Liu-Kiu szigetek.

Ebből a fajból egy hím és két tojót helyeztünk el egy tágas volierben, más kisebb exotamadarakkal együtt. Az első évben, 1928-ban, nem költöttek, 1929-ben háromszor, de sajnos minden költés tönkre ment. Végre 1930-ban siker koronázta fáradozásainkat. Négyszer költöttek és csak az első költés volt sikertelen. Május 13-án kezdődött a második költés, összesen 4 tojással. Május 25-én és 26-án kikelt 3 fióka. Május és június a hernyójárások ideje, nem volt nehéz tehát megfelelő mennyiségű csupasz hernyót (főleg *Geometra*, *Larentia* és *Noctua*-fajok) beszerezni. Az egyik fióka 4 napos korában elhullott, a másik kettőt szabályszerűen nevelték az öregek június elsejéig, tehát 7 napig. Ettől az időponttól kezdtek a fiókákat elhanyagolni s ezért még idejekorán közbeléptem s szüleimmel együtt sikerült is mind a kettőt felnevelnünk.

Június 7-én egy újabb költés indult meg; ismét 4 tojásuk volt. 3 fiókát szerencsésen fel is neveltek teljesen önállóan, minden emberi segítség és beavatkozás nélkül. Pedig ez alkalommal csak *Hyponomeuta*-hernyókat tudtam nagyobb mennyiségben gyűjteni és azokat sem sokáig, úgyhogy a fiókák táplálékát — 6—7 napos koruktól fogva — majdnem kizárólag friss hangyatojás és lisztkukac képezte. A *Hyponomeuta*-hernyókat nem kecskerágóról gyűjtöttem, mert az erről gyűjtött hernyókhoz sohasem nyúltak; állítólag kesernyész ízük van (*Hyponomeuta cognatellus*.) Egyéb csupasz hernyófajokat elenyészően csekély mennyiségben tudtam beszerezni.

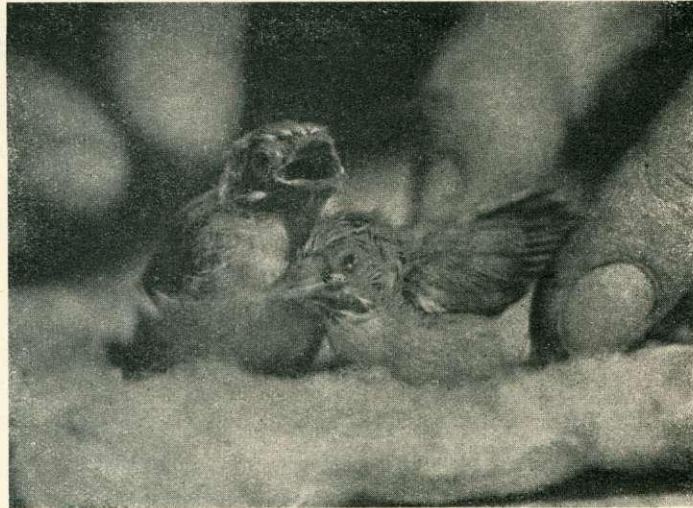
Július 5-én kezdtek meg a negyedik költést, ezúttal csak 3 tojással. Két fiókát ismét felneveltek. Ekkor azonban már csak friss hangyatojás és lisztkukac állott rendelkezésükre. Az öregek etettek, de nem nagy buzgalommal, úgyhogy a negyedik naptól kezdve mi is segítettük a fiókákat táplálni, főleg frissen vedlett apró lisztkukacal. Az öregeket ez a szokatlan beavatkozás egy cseppet sem zavarta, sőt ellenkezőleg, még nagyobb buzgalomra serkentette, úgyhogy a fiókák meg-

erősödésével 12 napos koruktól már nem szorultak segítségre. Azt hiszem azonban, hogy az előzetes beavatkozás nélkül nem nevelték volna fel őket. Az etetés alkalmával az öregek vagy a hangyatojással együtt, vagy anélkül gyakran adtak be a fiókáknak nedves földdarabkákat.

A költés közben szerzett tapasztalataink röviden összefoglalva a következők:

A *Zosterops simplex* Swinh. a fogságban nyílt fészket kókusz- és agaverostból építette s vattával bélelte. A fészkepítésnél a hím és a tojó egyforma buzgalommal dolgozott, ugyancsak mindkettő felváltva ülték tojásaikat. A fiókákat is mindkét öreg etette. Mind a négy költésnél ugyanazt a fészket vették igénybe és rendkívül tisztán tartották. A fiókák ürülékét az öregek majdnem minden esetben megették. Fészük közeléből minden más madarat elkergettek s a kirepült fiókákat is bátran védelmezték. Rendszeresen mindkét szülő egyesült erővel támadott a betolakodóra.

Rendszerint 4 tojást tojnak, ritkábban hármat, a tojások színe világos zöldes-kék. A fiókák 11 nap múlva kelnek ki s teljesen csupaszok. Rendkívül gyorsan fejlődnek, úgy hogy 11–12 nap múlva jól kitolasodva hagyják el a fészket és abba nem is térnek többé vissza. A szem körül a gyűrű helye csupasz. A kirepült fiókák jó ideig nagyon csendesen viselkednek, összebújva gubbasztanak naphosszat s csak este felé az elüléskor élénkülnek meg egy kissé. Ilyenkor azonban jól és

(Phot. Mihályi F.)
Zosterops simplex Swinh. 13 napos fiókái.
13 Tage alte Junge von Zosterops simplex Swinh.

ügyesen repülnek. A *Zosterops*oknál a hím és a tojó rendszerint egyforma színű, a *Zosterops simplex*-fiókák hímjei azonban jól megkülönböztethetők. A hímek színe az öregekéhez hasonló, csupán jóval fakóbb, azonkívül az oldalakon, a hason és a mellen hiányzik a barnás szín. A tojók színe még ezeknél is jelentékenyebben fakóbb, felül fakó zöldes-szürke, alul piszkosfehér. A szemgyűrű 20 napos korukban kezd mutatkozni és néhány nap múlva kifejlődik. Négy hét múlva a fiókák teljesen kifejlődnek s önállóakká válnak.

Augusztus hó folyamán a második és harmadik költésbeli fiókák az öregekkel együtt megvedlettek és utána színük is azokéval megegyezett.

A vedlés nem részleges, hanem teljes volt. A fark-, evező- és szemgyűrűtollak is kihullottak. Az utolsó költésbeli két fióka szeptember közepén kezdett vedleni.

Az általunk felnevelt két második költésbeli fiókánál az augusztusi teljes vedlésen kívül jóval előbb is tapasztaltam egy részleges színeződést, amely a madaraknak csak a sárgászöld részeire terjedt ki. A szemgyűrű megjelenésével egyidőben, tehát 20 napos korukban észleltem, hogy a tollazat élénk sárgászöld színt ölt. Az állatok növekedésével ez a szín mindig intenzívebbé vált, úgy hogy mire önállóak lettek, ki is voltak színeződve, csupán a barnás szín hiányzott a mellen, a hason és az oldalakon. Ez már csak azért is említésre méltó, mert a többi fiókánál ezt nem tapasztaltam. Azok megtartották a fentebb leírt fiatalkori

színüket az első vedlésig. Ennek a jelenségnek oka valószínűleg a táplálkozásban rejlik. Ez a két fióka kapta ugyanis a legtermészetesebb táplálékot.

A fiókák felnevelésénél a legnagyobb nehézség az, hogy az öregek rendkívül válogatósak. Minőségben és mennyiségben a legmegfelelőbbnek vélt táplálék sem garancia arra, hogy az öregek etetni fogják fiaikat. Példa erre a második költés. Hiányát érzik annak a rovarvilágnak, amelyhez hazájukban hozzászoktak.

Tudomásom szerint eddig csupán két *Zosterops*-faj tenyésztése sikerült a fogságban; éspedig a *Zosterops palpebrosa* (Temm.) és a *Zosterops virens* Sund. Mindkettőt Angliában tenyésztették. (Lásd E. Hopkinson, Records of birds bred in captivity.)

1914-ben édesapámnál is költött egy biztosan meg nem határozott *Zosterops*-faj, még pedig háromszor, de a kikelt fiókák néhány nap múlva elpusztultak. (L. Dr. A Schmitt, Ein Versuch von Brillenvögelzüchtung. Gefiederte Welt, 54. évf. 1925.)

Kár, hogy ezekhez a rendkívül kedves és érdekes madarakhoz ritkán és akkor is csak kevés fajhoz juthatunk, ami beható tanulmányozásukat rendkívül megnehezíti.

ERFOLGREICHES BRÜTEN VON ZOSTEROPS SIMPLEX SWINH. IN DER GEFANGENSCHAFT

Von ZOLTÁN SCHMITT
(Mit 1 Photographie.)

IN einem Flugkäfig brütete ein Pärchen, das 1928 erworben, 1929 dreimal, doch ging die Brut zugrunde. 1930 brüteten sie viermal, wovon bloss die erste Brut verunglückte. Am 13. Mai begannen sie mit der zweiten Brut, im Ganzen wurden 4 Eier gelegt. Am 25. und 26. Mai schlüpfen 3 Junge, eins ging am vierten Tage ein, die beiden übrigen wurden 7 Tage von den Alten meist mit nackten Raupen von *Geometra*, *Larentia* und *Noctua*-Arten gefüttert. Von diesem Zeitpunkt an musste ich mit meinen Eltern das weitere Auffüttern übernehmen.

Am 7. Juni setzte die dritte Brut ein, ebenfalls mit 4 Eiern. 3 Junge wurden ohne menschliche Hilfe aufgezogen, obzwar ich nur *Hyponomeuta*-Raupen in genügender Menge reichen konnte, die jedoch nicht von Pfaffenhütchensträuchern (*Evonymus*) gesammelt wurden (letztere werden angeblich ihres bitteren Geschmackes wegen nicht gefressen). Vom 6–7. Tage an bestand das Futter fast nur aus frischen Ameisenpuppen und Mehlwürmern.

Am 5. Juli begann die vierte Brut mit 3 Eiern. Diesmal standen bloss frische Ameisenpuppen und Mehlwürmer zur Verfügung und wir mussten am vierten Tage eingreifen, um die 2 Jungen zu erhalten. Mit 12 Tagen waren letztere selbstständig. Während des Fütterns gaben die Alten öfters nasse Erdklümpchen den Jungen.

Das offene Nest bauten sie aus Kokos- und Agavefasern und fütterten es mit Baumwolle aus. ♂ und ♀ beteiligten sich mit gleichem Eifer am Nestbau und bebrüteten abwechselnd die Eier; auch die Jungen wurden von beiden Alten gefüttert. Zu allen 4 Bruten wurde das gleiche Nest benutzt, sehr rein gehalten, der Kot der Jungen meist verschluckt. Aus der Nähe der Nester wurden andere Vögel von beiden Eltern vertrieben. Farbe der Eier licht grünblau. Nach 11 Tagen schlüpfen die nackten Jungen, die rasch heranwachsen und mit 11–12 Tagen gut befiedert das Nest verlassen. Der Augenring erschien am 20. Tage. Nach 4 Wochen waren die Jungen erwachsen und selbstständig. Die jungen ♂♂ gleichen den Alten, nur sind ihre Farben blasser, das Braun auf der Unterseite fehlt. Die jungen ♀♀ sind von düsteren Farben. Die Jungen der zweiten und dritten Brut mäu-

serten mit den Alten im August vollständig ab und erhielten nun die Farben ihrer Eltern. Die Jungen der letzten Brut begannen Mitte September mit der Mauser. An den beiden Jungen der zweiten Brut beobachtete ich ausser der Vollmauser im August vorher noch eine Teilmauser, die sich bloss auf die gelblich-grünen Partien des Gefieders erstreckte und bereits im Alter von 20 Tagen einsetzte. Bei den übrigen Jungen konnte diese Teilmauser nicht beobachtet werden, letztere behielten ihr Jugendkleid bis zur Vollmauser. Möglicherweise ist die Teilmauser auf die Fütterung mit Raupen, als naturgemässeste Nahrung zurückzuführen.

Bei der Aufzucht der Jungen besteht

die grösste Schwierigkeit darin, dass die Alten im Futter sehr wählerisch sind. Sie empfinden zu sehr den Mangel jener Insekten, an die sie sich in ihrer Heimat gewöhnten. Meines Wissens ist bisher in der Gefangenschaft bloss die Aufzucht von *Zosterops palpebrosa* (Temm.) und *Zosterops virens* Sund. gelungen, und zwar in England. (Vgl. E. Hopkinson, Records of birds bred in captivity). 1914 gelang es meinem Vater eine nicht sicher bestimmte *Zosterops*art zum Brüten zu bringen. 3 Bruten wurden gemacht, doch gingen die Jungen nach einige Tage ein. (S. Dr. A. Schmitt, Ein Versuch von Brillenvogelzucht. Gefiederte Welt, Jahrg. 54, 1925.)

APRÓ KÖZLEMÉNYEK — KURZE MITTEILUNGEN

Bütyköslúd, *Tadorna tadorna* (L.) Zemplénben. 1931 jan. 26-án báró Sennyey Miklós Pácín mellett, Zemplén m., hím bütykösludat lőtt. Csörtevén a bütykös dudorodás még nem volt kifejlödve.

Dr. Greschik Jenő.

Meggyvágók a főváros körútjain. A február közepén beállott nagyobb havazás után meggyvágók jelentek meg a Budapest körútjait szegélyező amerikai ostorfákon, *Celtis occidentalis* L. és fölborzolt tollazattal ropogtatták ezeknek a fáknak még megmaradt, vékony kocsányon csüngő barnapiros termését. Február 16-án 5 drb ült a Ferenc-körút fáin, éles »zix« szavukkal magukra vonva a járókelők figyelmét.

Dr. Greschik Jenő.

Fenyves cinke a vörös bodza bogyóin. Naumann óta ismeretes, hogy a szén-, kék- és barátcinke többek között a fekete bodza bogyójára is rájár. Keveset tudunk azonban a fenyvescinke bogyótáplálékáról. Az eddigi megfigyelések és följegyzések szerint csupán a piros berkenye bogyóit kopácsolja szét. Azért főlemlítem, hogy évekkal ezelőtt augusztus elején Felsőmagyarországon egy fenyvescinkét láttam, amint a vörös bodza, *Sambucus racemosa* L. bogyóit ette.

Dr. Greschik Jenő.

***Tadorna tadorna* (L.) im Kom. Zemplén.** Am 26. Jan. 1931 erlegte Baron Nikolaus Sennyey bei Pácín, Kom. Zemplén, ein ♂ dieser Gans. Der Schnabelhöcker an der Stirn war noch nicht angeschwollen.

Dr. Eugen Greschik.

Kirschkernebeisser auf den Ringstrassen Budapests. Nach einem grösseren Schneefall Mitte Februar d. J. waren auf den amerikanischen Zügelbäumen, *Celtis occidentalis* L. der Ringstrassen der ungarischen Hauptstadt Kirschkernebeisser (bis zu 5 Stück) zu beobachten, welche die noch hängenden Früchte dieser Bäume aufknackten. Mit aufgedunsenem Gefieder sassen diese Dickköpfe bei der Mahlzeit und liessen hin und wieder ihr scharfes »Zicks« ertönen, dadurch die Aufmerksamkeit der Passanten auf sich lenkend.

Dr. Eugen Greschik.

Zur Beerennahrung der Tannenmeise. Seit Naumann's Zeiten ist es bekannt, dass Kohl-, Blau- und Nonnenmeisen neben anderen auch die Beeren des schwarzen Hollunders verzehren. Wenig wissen wir über die Beerennahrung der Tannenmeise. Ausser Ebereschbeeren scheint diese zuweilen auch andere Beerenfrüchte anzugehen. So konnte ich vor Jahren Anfang August 1 Exemplar in den Schlägen Oberungarns Beeren des roten Traubenhollunders, *Sambucus racemosa* L. verzehrend beobachten.

Dr. Eugen Greschik.

Áttelelő házi rozsdafarkú. 1930 dec. 8-ika óta udvaromon, Simontornyán egy házi rozsdafarkú-pár tartózkodik, mely a felvágott tűzifából a darázscincér, *Plagionotus arcuatus* L. lárváit szedegeti.

vitéz Lokcsánszky András.

Ritkább madarak hazai előfordulása. Fába Rezső budai preparatoriumába újabb időben a következő ritkább madarak érkeztek:

Gődény, *Pelecanus onocrotalus* L. Apostag, Pest m. 1930. VI. 30. A Dunán lőtte egy bécsi hajóskapitány. Jelenleg a Madárt. Intézet tulajdona. Ékfarkú halfarkas, *Stercorarius parasiticus* (L.). Pély, Heves m. 1930. VIII. 8.

Apácalúd, *Branta leucopsis* (Bechst.). Dinnyés 1930. XI. 9. Lőtte Riffer Dezső főintéző.

Jeges buvár, *Colymbus immer* Brünn. Dinnyés-tó. 1930. XII. 9. Lőtte Szücs Károly főgimn. tanár. *Schmitt Zoltán.*

Torzcsórú vetési varjú. 1930. dec. végén Körösladányban, Békés m., torzcsórú vetési varjút lőttek. Csőrének felső kávaja kissé balra tolódva 2,5 cm-rel nőtte túl az alsó káva hegyét s lefelé görbült.

Dr. Mező Imre.

Überwinterndes Hausrotschwanzpaar. Seit 8-ten Dez. 1930 beobachte ich in meinem Hof in Simontornya (Kom. Tolna) ein Hausrotschwanzpaar, das sich von den Larven des Widderbockes, *Plagionotus arcuatus* L. nährt, die es zwischen dem kleingehackten Brennholz aufsucht.

Andreas v. Lokcsánszky.

Seltenere Vögel in Ungarn. An Präparator R. Fába, Budapest, wurden in letzterer Zeit folgende seltenere Vögel zum Ausstopfen eingeliefert:

Pelecanus onocrotalus L. Apostag (Kom. Pest). 30. VI. 1930.

Stercorarius parasiticus (L.). Pély, Kom. Heves. 8. VIII. 1930.

Branta leucopsis (Bechst.). Dinnyés, Kom. Fehér. 9. XI. 1930.

Colymbus immer Brünn. Dinnyés. 9. XII. 1930. *Zoltán Schmitt.*

Saatkrähe mit difforem Schnabel. Ende Dez. 1930 wurde in Körösladány, Kom. Békés. eine Saatkrähe erlegt, deren Oberschnabel etwas nach links verschoben, die Spitze des Unterschnabels 2,5 Cm. überragt und nach unten gebogen ist.

Dr. Imre Mező.

I R O D A L O M

Csath András: Madárkitömés. Gyakorlati útmutatás vadászok, ornithologusok, tanítók számára. Békéscsaba. Körösvidék Rt. 1931. 32 o. Kapható a szerzőnél: Doboz, Békésm. Ára 1'40 P.

Dr. Lovassy Sándor: Az Ecsedi-láp és madárvilága fennállása utolsó évtizedeiben. A Magy. Tud. Akad. Math. és Természettud. Áll. Biz. megbízásából tett helyszíni tanulmányai alapján. Egy térképpel. Budapest. Kiadja a M. Tud. Akad. 1931. 87 o.

H Í R E K

1930 jún. 9-én meghalt Bernben Karl Daut, a svájci »Der Ornithologische Beobachter« folyóirat szerkesztője és a »Schweizerische Gesellschaft für Vogelkunde und Vogelschutz« alapítója.

* * *

Cöthenben, 1930 szept. 19-én meghalt Paul Gottschalk gyógyszerész, aki az 1916-ban megnyílt cötheni Naumann-Múzeum megalapítása körül szerzett érdemeket

* * *

1930 jan. 31-én meghalt Lembergben Dr. Benedykt von Dybowski egyet. tanár 96 éves korában. Az ornithológiában kelet-sibériai utazásai s tanulmányai az ottani madárvilágról, tették nevét ismertté.

